

Maanmittaus 84:2 (2009)
Saapunut 3.8.2009 ja tarkistettuna 19.10.2009
Hyväksytty 29.10.2009

Tenojoen kalastusoikeuksista sekä niihin kohdistuvien rajoitusten korvaamisesta

Anna-Katariina Kulkki ja Arvo Vitikainen

Anna-Katariina Kulkki

Sato Oyj, Panuntie 4, PL 401, 00601 Helsinki

e-mail: anna-katariina.kulkki@sato.fi

Arvo Vitikainen

Teknillinen korkeakoulu, PL 1200, 02015 TKK

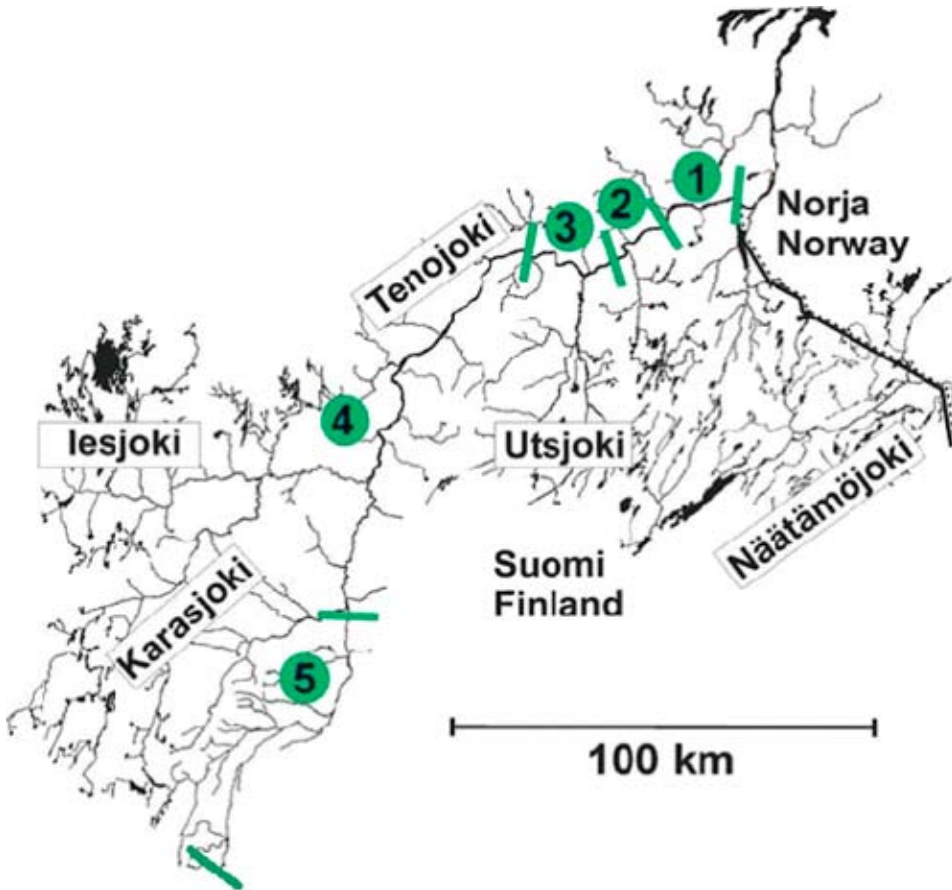
e-mail: arvo.vitikainen@tkk.fi

Tiivistelmä. Tenojoen kalakorvauslain (501/1991) mukaan Tenojoen vesistöissä kalastusoikeuden haltijoilla on oikeus saada valtion varoista maksettava täysi korvaus, jos Suomen ja Norjan välisen Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liitetyn kalastussäännön määräys estää tai huomattavasti rajoittaa kalastusoikeuden käyttömahdollisuuksia. Korvausta ei kuitenkaan suoriteta pyydysten rakennetta, käyttöaikaa tai käyttötapaa koskevista rajoituksista, jos kalastusoikeuden haltija voi tai on voinut rajoituksesta huolimatta käyttää omaisuuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla. Korvausvelvollisuus ja korvauksen määrä ratkaistaan korvaustoimituksessa, johon sovelletaan, mitä lunastuslaissa (603/1977) säädetään lunastustoimituksesta. Artikkelissa todetaan, että kalastussäännössä olevista kalastusrajoituksista saattaa aiheutua tiloille kuuluvien kalastusoikeuksien käytölle sellaista huomattavaa haittaa, joka on kalakorvauslain mukaan korvattava. Arviointiteknisesti on melko yksikertaista määrittää tuottoarvoon perustuvia menetelmiä käyttäen sekä aiheutuneen haitan (absoluuttinen haitta) että jäljelle jäävän hyödyn eli suhteellisen haitan (relatiivinen haitta) suuruus. Ongelmana korvausarvioinnissa on huomattavan haitan korvauskynnyksen kynnysarvojen määrittäminen sekä erityisesti riittävän luotettavien kiinteistö- ja kalastuspaikkakohtaisten saalistilastojen saaminen arviomiesten käyttöön. Nämä kaksi ongelmaa korostuvat vielä siksi, että huomattava osa tiloille aiheutuneista saalistenmenetyksistä on ilmeisesti aivan korvauskynnysten tuntumassa.

Avainsanat: kalastusoikeus, kalastussääntö, korvausarviointi, korvaustoimitus, Tenojoki

1 Johdanto

Kietsimäjoki, Inarijoki ja Tenojoki ovat Suomen ja Norjan välisiä rajajokia, jotka muodostavat yhdessä Tenojoen vesistöalueen. Näiden jokien yhteinen pituus on

Kuva 1. Tenojoen vesistöalue osakaskunnittain: Nuorgam (1), Vetsikko (2), Utsjoen kirkonkylä (3) ja Outakoski (4) sekä Inarijoki ja Kietsimäjoki (5) (mukaillen Länsman et al. 2008, s. 9)

noin 350 kilometriä ja Tenojoen vesistössä lohi voi vaeltaa kaikkiaan noin 1200 kilometrin laajuisella vesialueella. Suomen puolella Tenojoen vesistöalue sijaitsee Inarin ja Utsjoen kunnissa, saamelaisten kotiseutualueella. Alajuoksultaan Tenojoki on noin 50 kilometrin matkalta kokonaan Norjan puolella. Siellä se laskee Tenovuonon kautta Jäämereen (Kuva 1). Tenojoen vesistöalue on tuottoisimpia Atlantin merilohen (*Salmo salar*) lisääntymisalueita. (Länsman et al. 2008, s. 8; Vuento 1977, s. 11.)

Tenon lohta on kalastettu vuosisatojen ajan ja lohenkalastuksella on aina ollut hyvin tärkeä merkitys Tenon jokilaakson asutukselle ja sen muodostumiselle. Tenojokilaakson asuttaminen oli aikanaan mahdollista juuri kalastuksen tuoman lisäravinnon turvin. Asutus keskittyi jokivarteen lohen nousun kannalta oleellisille paikoille. Sittemmin suurin osa Utsjoella 1830-luvulta lähtien perustettujen kruunun uudistalojen perustajista oli kalastajasaamelaisia. Myös 1900-luvulla pe-

rustetut kruununmetsätorpat muodostettiin tuottoisten kalastuspaikkojen lähelle. Eli kaiken kaikkiaan Tenojokilaakson maanomistusjärjestelmän voidaan katsoa pitkälti rakentuneen kalastuksen ehdoilla. (Helander 1985a, s. 107–108.)

Nykyisin Tenojoella Suomen puolella kalastaa vuosittain noin 800 paikkakuntalaista ja noin 8 000–9 000 kalastusmatkailijaa. Parhaimpina vuosina Tenon lohisaalis on ollut noin 250 tonnia. Vuosina 1972–2005 Tenon keskimääräinen lohisaalis on ollut noin 135 tonnia/vuosi, josta noin 60 % on kalastettu Suomen puolelta. (Länsman et al. 2008, s. 4.) Kalastuskaudella 2008 Tenojoen Suomen puoleisella osalla kalastettu lohisaalis oli yhteensä 69 tonnia. Sen jakoivat kalastusmatkailijat (36 tonnia), paikkakuntalaiset (32 tonnia) sekä muut ulkopaikkakuntalaiset kalastajat (noin 1 000 kg). (RKTL 2009b.)

1.1 Tenojoen kalastussääntö

Koska Tenojoki on rajajoki ja koska sen alajuoksu on Norjan alueella, on kalastuksen järjestelyssä tarvittu yhteistyötä norjalaisten kanssa. Kalastusta Tenolla säädelläänkin paitsi kalastuslailla (286/1982) myös Suomen ja Norjan välisellä Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyllä sopimuksella ja siihen liitettyllä kalastussäännöllä. Nykyinen Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännöstä vuonna 1989 tehty sopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö ovat tulleet voimaan 1.1.1990. Aikaisemmat kalastussopimukset ja -säännöt ovat vuosilta 1873, 1920, 1938, 1953, 1960 ja 1972. Lisäksi vuoden 1972 sopimusta muutettiin vuosina 1979 ja 1982. Tenojoen kalastussääntöä sovelletaan Suomelle kuuluvaan osaan Tenojokea, Inarinjokea ja Kietsimäjokea siltä osin, kun ne muodostavat valtakunnan rajan. (Kalastussäännöt.)

Tenojoen kalastussopimuksen tavoitteita ovat lohikannan säilyttäminen, paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuvan elinkeinon turvaaminen ja kohtuullisen osan lohenkalastuksesta varaaminen urheilukalastukselle. Kalastussäännössä on pyyntirajoituksia, jotka on tehty näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Kalastussäännöllä on puututtu tiloille kuuluvien kalastusoikeuksien käyttömahdollisuuksiin tai estetty ne kokonaan. Sääntö rajoittaa muun muassa pyydysten rakennetta, lukumäärää ja käyttöaikaa sekä myös kalastusoikeuden sisältöä, joka on kalastussäännön mukaan riippuvainen erityisesti oikeuden haltijan asuinpaikasta. Myös kalastuskorttien hinnoittelu perustuu kalastuksen harjoittajan asuinpaikkaan. (HE 28/1990.)

Pitkään uskottiin, ettei kalastussäännön rajoituksilla ole erityisiä vaikutuksia yksityisiin maanomistajiin, koska Tenojoen vesistöalueen luultiin sijaitsevan lähes kokonaan valtion omistamilla mailla. Utsjoen ja Inarin kunnissa 1970-luvulla suoritettujen isojakojen ja vesipiirirajankäyntien toimittamisen myötä kuitenkin selvisi, että Tenojoen Suomen puoleisesta alueesta noin 2/3 kuuluu kylille tai yksinäistaloille ja vain noin kolmannes valtiolle. (Helander 1985b, s. 3.)

1.2 Tenojoen kalakorvauslaki

Tiloille kuuluvat kalastusoikeudet nauttivat Suomessa kiinteän omaisuuden perustuslainsuojaa. Vuonna 1972 eduskunta (Vp 1972) kiinnittikin huomiota sii-

hen, että kalastussäännön määräykset voivat Tenojoen vesistöalueella rikkoa tätä omaisuudensuojaa ja edellytti, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sen selvittämiseksi loukkaako sopimus yksityisille kuuluvia oikeuksia. Myös valtioneuvoston oikeuskansleri esitti kirjelmässään valtioneuvostolle vuonna 1979 (OKV 1979) ja vastauksessaan eräisiin kanteluihin vuonna 1982 (OKV 1982) tutkittavaksi, onko kalastussäännön muutoksilla sellaisia tosiasiallisia vaikutuksia, jotka voisivat loukata muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa asuvien kalastusoikeuden haltijoiden perusoikeuksia ja selvitettäväksi, miten kalastussääntöä olisi muutettava, jotta hallitusmuodossa säädetty yhdenvertaisuus ja omaisuudensuoja tulisivat kaikilta osin mahdollisimman tarkoin huomioon otetuiksi. Tämän jälkeen eduskunnan perustuslakivaliokunta edellytti lausunnoissaan vuosina 1982 (PeVL 1882:5) ja 1989 (PeVL 1989:13), että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin oikeuskanslerin esittämien epäkohtien korjaamiseksi.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 23.10.1984 Tenojoen kalastustoimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin muun muassa selvittää, mitä epäkohtia kalastussäännön soveltamisessa on ilmennyt. Toimikunta julkaisi työnsä tulokset kahdessa mietinnössään 27.4.1985 (KM 1985:9) ja 21.1.1986 (KM 1986:3). Kalastustoimikunnan mietintöjen pohjalta hallitus esitti vuonna 1990 säädettäväksi erityisen Tenojoen kalakorvauslain, jonka mukaan kalastussääntöjen määräyksistä johtuvat menetykset korvattaisiin valtion varoista. (HE 28/1990.)

Eduskunnan säätämä laki Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttamien menetysten korvaamisesta (501/1991) eli Tenojoen kalakorvauslaki tuli voimaan 1.4.1991. Tenojoen kalakorvauslain perusteella kalastusoikeuden haltijalla on oikeus saada täysi korvaus kalastussäännön määräysten aiheuttamista rajoituksista, jos kalastussäännön määräys estää tai huomattavasti rajoittaa kalastusoikeuden käyttömahdollisuuksia. Korvaus maksetaan kuitenkin vain nykyisin voimassa olevan kalastussopimuksen ja -säännön aiheuttamien menetysten lisäksi ainoastaan vuoden 1972 kalastussopimuksesta ja -säännöstä sekä siihen vuosina 1979 ja 1982 tehdyissä tarkistuksissa olevista määräyksistä johtuneiden menetysten osalta. (LtVM 37/1990; Tenojoen kalakorvauslaki 1.2 §.)

Korvausta ei kuitenkaan suoriteta pyydysten rakennetta, käyttöaikaa tai käyttötapaa koskevista rajoituksista, jos kalastusoikeuden haltija voi tai on voinut rajoituksesta huolimatta käyttää omaisuuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla (Tenojoen kalakorvauslaki 1.3 §).

Tenojoen kalakorvauslain mukainen korvausvelvollisuus ja korvauksen määrä ratkaistaan toimituksessa, johon sovelletaan, mitä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa (603/1977) säädetään lunastustoimituksesta. Toimituksen määrää suoritettavaksi maanmittaustoimisto. Määräys toimituksen tekemiseksi oli annettava kuuden kuukauden kuluessa kalakorvauslain voimaantulosta tai aluetta koskevan vesipiirirajankäyntitoimituksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Toimituksesta aiheutuneet kustannukset maksetaan valtion varoista. (Tenojoen kalakorvauslaki 2 §.) Toimitusmääräys korvaustoimitusten suorittamiseksi annettiinkin jo vuonna 1991, mutta toimitukset ovat muun

muussa omistusselvitysten ja niistä johtuneiden oikeuskäsittelyjen pitkittymisestä johtuen yhä keskeneräisiä.

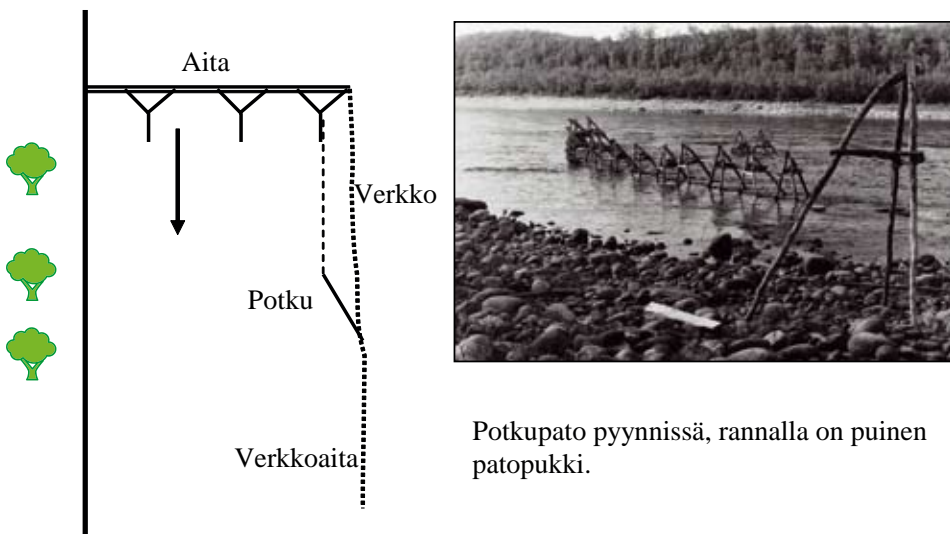
2 Kalastuksesta Tenojoella

Tenojoelle tyypillisiä pyyntimenetelmiä ovat potkupato, seisova verkko, kulkutaminen, nuotta sekä vapa- ja viehekalastus. Nykyisin kiellettyjä pyyntimenetelmiä ovat muun muassa poikkipato, patonuotta eli goldem, harrilauta ja tuulastaminen. Tenon kalastusmenetelmiä on käsitelty lukuisissa kirjoituksissa (esim. KM 1985:9; KM 1986:3; Lukkari, P. ja Lukkari, L. 2005; Vitikainen ja Heikkilä 1994 sekä Vuento 1977 ja 1981). Tässä yhteydessä niitä selostetaan lyhyesti, jotta saadaan kuva siitä, miten kalastussääntö voi rajoittaa näiden eri kalastustapojen käyttöä.

2.1 Pato

Tenojoen vesistössä käytetään kahta patotyyppiä: potkupatoa ja mertapatoa. Mertapatoa käytetään kovissa koskipaikoissa, niin että padon pyytävä osa, merta on uoman syvimmässä kohdassa. Mertapadon käyttö Tenolla on kuitenkin ollut vähäistä potkupatoon verrattuna. Nykyisin sitä käytetään enää muutamissa Tenon sivujoissa. (Helander 1985b, s. 10.)

Varsinainen Tenon pato on potkupato (Kuva 2). Se tuli joelle joko uudisasukaiden mukana tai pirkkalaisten aikana eli varhaisella keskiajalla. Tiedetään, että vuonna 1607 Tenolla oli varmasti lohivouho pyynnissä, koska Kruunu lähetti sinne lohivouhoidin perimään kymmenyksiä. (Itkonen 1984, s. 553; Vuento 1981, s. 19.)

Kuva 2. Potkupadon rakenne (mukaillen Vuonto 1977, s. 19) ja valokuva potkupadosta (Vitikainen 2007)

Potkupadon runko eli poikittainen osa tehdään puisista patopukeista eli renkuista tai teräsvaajoista. Niiden välit ”risutetaan” koivuilla tai tukkeena käyte-

tään koivuriukukehyksiä, joiden väliin on pingotettu verkko. Heikkovirtaisissa paikoissa käytetään poikkiosana myös teräsvaajojen varaan laskettua verkkoa. Padon varsinainen pyytävä osa on potkuverkko, joka yleensä lähtee padon poikittaisen osan uloimmasta pukista tai vaajasta. Sen alapäässä on muutaman metrin mittainen ylävirtaan avoin säkin mallinen potku. Padossa voi olla useampia potkuverkkoja peräkkäin. Potkun alapuolella on vielä verkoista tehty johde, joka ohjaa kaloja padon sisäpuolelle. Potkupato pystytetään virtapaikkaan ja joen pohjan tulee viettää juuri potkun kohdalla syvälle päin ja alaspäin. Tästä syystä potkupato on arka esimerkiksi jäiden aiheuttamille pohjan muutoksille. (Helander 1985b, s. 10–11.)

2.2 Verkkokalastus

Verkkokalastus on pitkään ollut Tenon vesistön tärkein kalastusmenetelmä. Tenojoen vesistössä käytetään pääasiassa kosteissa (koste on suvantopaikka koskessa kiven tai saaren suojassa, akanvirta), kivien alla tai muissa heikkovirtaisissa paikoissa seisovia lohiverkkoja. Kalastussäännön mukaan lohiverkon solmuvälin minimimitta on 58 mm ja verkon pituus enintään 30 metriä. Pienkalan kalastuksessa käytetään hienompilankaisia ja pienempisilmäisiä siika- ja harriverkkoja. (Helander 1985b, s. 8.)

Kulutusksessa virran poikki heitettyä verkkoa ohjailaan sen rannan puoleisessa päässä kulkevasta veneestä ja verkon virran puoleinen pää kulkee vapaasti virran mukana T-muotoisen laudan (čoska) vetämänä. Kalastussäännön mukaan kulkutusverkon pituus saa olla enintään 45 metriä. Kevättulvan aikana jäiden lähdön jälkeen kulkutus on lähes ainoa pyyntitapa Tenolla. (Helander 1985b, s. 9.)

Nuottaa on vedetty aikaisemmin koko jokilaakson alueella. Vuodesta 1954 lähtien nuottaus Tenolla on ollut sallittua vain Levajoen suun pohjoispuolella (Helander 1985b, s. 9–10).

2.3 Vapa- ja viehekalastus

Vapa- ja viehekalastus eli Tenolla onkiminen (oaggun) on kirjallisten lähteiden mukaan ollut tunnettua jo 1700-luvulla. Nykyisin se on kalastussäännön mukaan turistikalastajien ja kalastusoikeutta vailla olevien ainoa sallittu lohen, meritaimenen ja meriraudun pyyntitapa. Vavalla ja vieheellä veneestä kalastaminen on Tenolla vakiintunut lohensouduksi, jolloin veneestä uitetaan viehettä hitaasti alaviistoon soutajan soutaessa vastavirtaan. Vapa- ja viehekalastus mielletään hyvin yleisesti vain huvikalastukseksi, mutta Tenolla se on myös ammattikalastusta, joka tarjoaa monelle paikalliselle osan toimeentulosta. Se poikkeaa Tenojoen muista kalastusmuodoista siinä, että luvan hankkinut voi harjoittaa sitä niin Suomen kuin Norjankin vesialueilla. (Helander 1985b, s. 7.)

3 Tilat ja niiden kalastusoikeuksien luonne

Tilojen kalastusoikeudet Tenolla perustuvat vedenomistukseen, talojen perustamisasiakirjoissa annettuihin erityisiin oikeuksiin, ylimuistoiseen nautintaan tai muuhun lailliseen perusteeseen. (KM 1986:3, s. 25.)

Tenojokilaaksossa sijaitsevat tilat ovat muodostuneet isojaioissa kruunun uudistaloista (Utsjoella 96 tilaa ja Inarissa Inarijokivarressa 8 tilaa) ja kruununmetsätörpistä (Utsjoella 15 tilaa), vuoden 1945 maanhankintalain (396/1945) perusteella (Utsjoella 12 tilaa), eräiden vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa vuonna 1958 annetun lain (361/1958) perusteella (Utsjoella 34 tilaa), porotilalain (590/1969) mukaisesti (Utsjoella 33 tilaa) sekä luontaiselinkeinolain (610/1984) perusteella. (Helander 1985b, s. 17–21.)

Paria poikkeusta lukuun ottamatta kaikille kruunun uudistaloille oli niiden perustamiskatselmuksissa ja -päätöksissä nimetty kalavesiksi tiettyjä paikkoja tai alueita sekä Tenojoen vesistössä että tunturivesissä. Muutamalle talolle oli annettu oikeus kalastukseen jossakin vesistön osassa ilman rajoitusta määrättyyn kalastuspaikkaan. (Helander 1985b, s. 17–18.)

Vesipiirirajankäynnissä Utsjoelle muodostettiin kuusi vesioikeudellista kylää (KTJ, 2009):

1. Valtion maa;
2. Utsjoen yhteismetsä, joka sijaitsee Inarin kunnan puolella;
3. Nuorgamin vesioikeudellinen kylä (lohkokunta), johon kuuluvat Nuorgamin rekisterikylän talot RN:ot 1–3, 5–15 ja 17;
4. Vetsikon vesioikeudellinen kylä (lohkokunta), johon kuuluvat Kirkonkylän rekisterikylän talot RN:ot 7, 13, 22–27 sekä Nuorgamin rekisterikylän talot RN:ot 4 ja 16;
5. Kirkonkylän vesioikeudellinen kylä (lohkokunta), johon kuuluvat Kirkonkylän rekisterikylän talot RN:ot 1–6, 8–12, 15–21 ja 28–53 ja
6. Outakosken vesioikeudellinen kylä (lohkokunta), johon kuuluvat Outakosken rekisterikylän talot RN:ot 1–2, 4, 6–46 ja 48–51.

Vesioikeudellisten kylien osakastiloilla on osuus kylän yhteisiin vesiin niille alun perin manttaalilukujen pohjalta laskettujen osakaslukujen mukaisissa suhteissa. Lisäksi useille tiloille muodostettiin vesipiirirajankäynnissä omia vesialueita. Inarin kunnan puolella Inarijokivarressa sijaitseville 8 isojakotilalle muodostettiin kullekin oma vesialue. Kruununmetsätörpistä muodostetut tilat ja vuoden 1945 maanhankintalain mukaisesti perustetut tilat saivat pääsääntöisesti vesipiirirajankäynneissä vesialueet manttaalinsa mukaisina osuuksina sen vesioikeudellisen kylän vesiin, jonka alueella tila sijaitsee. Vuokra-alueiden lunastuslain mukaan perustetuille tiloille ei vesipiirirajankäynneissä annettu osuutta lohkokuntien yhteisiin vesiin. Porotilat ovat saaneet lunastaa vesialueita valtion vesistä ja luontaiselinkeinotiloilla on osuuksia yhteisiin vesialueisiin sen mukaan mitä niiden perustamistoimituksissa on päätetty. (Helander 1985b, s. 17–22.)

Vesialueen omistamiseen perustuvan kalastusoikeuden lisäksi kiinteistöperusteinen kalastusoikeus voi Tenojoella olla talon perustamisasiakirjojen tai ylimuistoisen nautinnan perusteella saatu erityisperusteinen kalastusoikeus (erityinen oikeus). Vuoden 1734 maakaaren (MK 1734, 15:1 §) mukaan ylimuistoisesta nautinnasta on kyse, kun joku on hallinnut kiinteää omaisuutta tai oikeutta niin kauan, ettei ”kukaan muista eikä tosipuheesta tiedä, miten hänen esi-isänsä tahi

saantomiehensä ovat sen ensin saaneet”. Erityisperusteiset kalastusoikeudet ovat Tenolla hyvin yleisiä. Oikeus voi olla:

1. määrättyyn paikkaan kohdistuva patokalastusoikeus;
2. erityisperusteinen verkkokalastusoikeus;
3. nuotta- tai kulkutusoikeus tahi
4. kalastustavaltaan määrittelemätön oikeus kalastukseen, ”kalastus yleisesti”.

Taulukossa 1 on esitetty erityisperusteisten kalastuspaikkojen määrä Tenojoessa ryhmiteltynä talojen perustamisasiakirjoissa nimettyihin ja ylimuistaiseen nautintaan perustuviin kalastuspaikkoihin.

Taulukko 1. Erityisperusteisten kalastusoikeuksien lukumäärä (kpl) Tenojoessa (Helander 1985b, s. 24 ja 33)

Kalastustapa	Talojen asia- kirjat, kpl	Ylimuistoinen nautinta, kpl	Yhteensä, kpl
Patopaikka	105	46	151
Verkko	8	32	40
Pato ja verkko		1	1
Kulkutus	11	13	24
Pato ja kulkutus	2		2
Nuotta	3	18	21
Kalastus yleisesti	31	1	32
Yhteensä	160	111	271

Monissa nimetyistä patopaikoista on mahdollista pitää useampaa kuin yhtä patoa. Patojen lukumäärä on siis suurempi kuin taulukossa 1 esitetty patopaikkojen luku. Toisaalta kaikki patopaikat eivät ole käytössä yhtä aikaa, vaan osa padoista on esimerkiksi tulva- ja osa matalan veden patopaikkoja. Sateisena vuonna saattavat useat patopaikat jäädä kokonaan vaille käyttömahdollisuutta veden pinnan ollessa liian korkealla. (Helander 1985b, s. 35–36.)

Omistusoikeuteen perustuvat kalastusoikeudet sekä oman kylän ulkopuolella sijaitsevat erityisperusteiset kalastusoikeudet on vesipiirirajankäyntien perusteella kohdennettu kiinteistörekisterissä tiloille, jolloin kiinteistörekisteristä näkyy mihin yhteisiin vesialueisiin ja erityisiin etuuksiin tilalla on osuus ja mikä on osuuden suuruus (Taulukko 2).

Ongelma Tenojokilaaksossa on se, että melkoinen osa tilojen ylimuistaiseen nautintaan perustuvista pato-, verkko-, kulkutus- ja nuottapaikoista on oman vesioikeudellisen kylän (lokokunnan) alueella. Vuoden 1734 maakaaren mukaan ylimuistoinen nautinta ei kuitenkaan ole voimassa kylän osakkaan hyväksi saman kylän rajojen sisäpuolella (MK 1734, 15:2 §). Näiden oman kylän alueella olevien kalastuspaikkojen osalta on Utsjoen kunnassa vireillä olevassa kiinteistönmääritystoimituksessa n:o 2002–838941 kuitenkin tehty periaateratkaisu, jonka mukaan oman kylän alueella sijaitsevat ylimuistaiseen nautintaan perustuvat patopaikat vahvistetaan ja merkitään kiinteistörekisteriin. Sitä vastoin verkko-,

kulutus- ja nuottakalastuksen on periaatepäätöksessä katsottu olevan sallittua yhteisen vesialueen osakkaille koko oman kylän alueella heidän osakkuuksien- sa mukaisissa suhteissa. Päätöksestä on valitettu ja se odottaa oikeuskäsittelyä. (Rantakivi 2009.)

Mainittakoon, että Norjan puolella kalastusoikeudet Tenolla määräytyvät eri perusteiden kuin Suomen puolella. Norjanpuoleinen Tenojoen vesialue on valtion omistuksessa. Kalastusoikeudet on siellä jaettu tiloille ja oikeudet tarkistetaan aika ajoin. Kalastusoikeuksien määräytyminen riippuu tilalla vuosittain tuotet- vasta heinä määrystä ja tilan etäisyydestä Tenosta. (KM 1985:21.)

Taulukko 2. Utsjoen kunnan Vetsikon kylässä sijaitsevan kiinteistön RN:o 22:11 osuudet yhteisiin alueisiin ja erityisiin etuuksiin (KTJ 2009)

Kiinteistöllä on osuuksia	
1) Yhteismetsä 148-874-3-0 Utsjoen kunnan yhteismetsä	Rekisteröity: 24.05.1968 Osuuden suuruus: 49,466000 / 8623,945000
2) Yhteinen vesialue 890-401-876-4 VETSIKON LOHKOKUNTA	Rekisteröity: 11.09.1991 Osuuden suuruus: 371,080000 /
3) Yhteinen vesialue 890-401-876-140 Alapeurasuvanto (Vuolit Bievrrasavu) ja Vaisjoki Vaislompolosta alas, erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,037100 / 0,109400
4) Yhteinen vesialue 890-401-876-141 Vuolit-Haltejavri ja Tuvdakoski (Tuvdaguoika), erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,037100 / 0,232100
5) Yhteinen vesialue 890-401-876-142 Vuognuljärvet (Vuoknoljavrrit) 7 kpl, erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,0371100 / 0,315500
6) Yhteinen vesialue 890-401,876-144 Luosnjarsavu pato 118B, Kutukuoppa pato 122A ja Lohiniemen suvannon nuottapaikka, erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,037100 / 0,232100
7) Yhteinen vesialue 890-401-876-145 Luosnjarsavun eli Lohiniemen suvan- non ja Vesikkopahta eli Gearanansa- vun kulutuspaikat, erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,037100 / 0,232100
8) Yhteinen vesialue 890-401-876-147 Baltaguoikkan pato n:o 123, erityinen etuus	Rekisteröity: 22.12.2007 Osuuden suuruus: 0,037100 / 0,232100
9) Yhteinen vesialue 890-402-876-72 Bildamon kulutus, erityinen etuus. Osakasluettelo vahvistamaton.	Rekisteröity: 18.03.2009
10) Yhteiset maa- ja vesialueet. On osuus.	

4 Tenojoen kalastussäännön rajoituksista

Tenojoen kalastussopimus ja -sääntö rajoittavat vesialueomistukseen perustu- vaa kalastusoikeutta monin tavoin. Hallituksen esityksessä Tenojoen kalakor-

vauslaiksi todetaan esimerkkeinä sellaisista rajoituksista, jotka saattavat kokonaan estää ainakin erityisperusteisten kalastusoikeuksien käyttämisen Levajoen pohjoispuolella olevaa Tenojoen osaa koskeva nuottauskielto, poikkipadon rakentamiskiello sekä kielto asettaa kudottuja pyydyksiä sivujokien suun kohdalle. Huomattavaa rajoitusta saattaa hallituksen esityksen mukaan merkitä myös tilakohtaisten pato- ja verkko-oikeuksien käytön lukumääräinen rajoittaminen. (HE 28/1990.)

Toisaalta on selvää, että Tenojoella kalastusoikeuksien rajoittaminen kalastussäännöllä on nyt ja vastaisuudessa välttämätöntä lohikantojen säilymisen ja lisääntymisen sekä paikallisen väestön kalastuksen turvaamiseksi. Näin ollen kalastussäännöissä asetettuihin käyttörajoituksiin liittyy sosiaalinen elementti, jonka perusteella paikallisten kalastusoikeuksien haltijoiden kalastusta tulee voida tiettyyn rajaan saakka rajoittaa ilman korvausvelvollisuutta (vertaa Tolvanen 1998, s. 40–41).

Toisaalta lohen kokonaissaaliista on kysynnän kasvaessa varattu 1950-luvulta lähtien yhä suurempi osa virkistyskalastukselle ja siksi tämän jälkeen annetuilla kalastussäännöillä on yhä enemmän ja enemmän rajoitettu erityisperusteisten kalastusoikeuksien käyttöä. Tässä yhteydessä on lisäksi otettava huomioon, että valtio vuosittain keräämät Tenojoen kalastuslupatulot on pidettävä erillään kalastussopimuksista ja -säännöistä johtuvista korvauskysymyksistä. Kalastuslupatulot eivät kohdennu ainakaan suoraan erityisperusteisten kalastusoikeuksien haltijoille, vaan valtio palauttaa osan näitä tuloista (vuonna 2009 noin 2 600 000 euroa; VTE 2009) osakaskunnille ja yksityisten vesialueiden omistajille kalastuksen valvonnasta aiheutuvien kulujen peittämiseen sekä muihin kalakantojen kehittämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin (HE 28/1990; Kalastussääntö 1989, 5 §).

Näiden osittain ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittamiseksi Tenojoen kalakorvauslaissa on korvauskynnys, jonka mukaan korvaus maksetaan vain, jos kalastussäännön määräys estää kokonaan kalastusoikeuden käytön tai huomattavasti rajoittaa tämän oikeuden käyttömahdollisuuksia (1.1 §). Edelleen Tenojoen kalakorvauslain lähtökohtana on (1.3 §) kohtuullisuusperiaate, jonka mukaan kalastuksen rajoittamisesta (pyydysten rakennetta, käyttöaikaa tai käyttötapaa koskevista rajoituksista) ilman korvausta ei kalastusoikeuden haltijalle saa aiheutua sellaista haittaa, joka vaikeuttaa kalastusoikeuden normaalia, kohtuullista ja järkevää hyväksikäyttöä (HE 28/1990).

Seuraavassa tarkastellaan lähinnä kohtuullisuusperiaatteen näkökulmasta merkittävimpiä rajoituksia, joita kalastussäännöstä aiheutuu. Tarkastelu perustuu Tenolla kalastusoikeuden omistavien Reidar Eriksenin, Jouko Lukkarin ja Hans Eino Laitin haastatteluihin (Kulki 2007b, s. 35–39), kalastustoimikunnan II mietintöön (KM1986:3) ja hallituksen esitykseen Tenojoen kalakorvauslaiksi (HE 28:1990). Liitteessä 1 on esitetty merkittävimmät Tenojoen kalastussäännöistä lohenkalastukselle aiheutuneet kiellot ja rajoitukset. Liitteen 1 taulukossa on esitetty tummennettuna vuoden 1972 jälkeinen ajanjakso, jonka Tenojoen kalakorvauslaki kattaa.

4.1 Patojen ja verkkojen lukumäärän rajoittaminen

Vuoden 1972 kalastussäännön 11 § mukaan minkään tilan osalta ei saa käyttää lohen pyynnissä samanaikaisesti useampaa kuin kahta patoa tai kahta seisovaa verkkoa tai yhtä kumpaakin. Lisäksi on säädetty, että saman tilan osalta saa käyttää samanaikaisesti vain yhtä kulkutusverkkoa.

Patojen lukumäärä oli rajoitettu kahteen jo vuoden 1873 kalastussäännössä eikä patojen lukumäärän rajoittaminen käytännön syistä ole merkittävä. Laitin ja Lukkarin mukaan (Kulkki 2007b, s. 35) käytännössä ei olisi mahdollistakaan kalastaa samanaikaisesti useammalla kuin kahdella padolla niiden suuren työmäärän vuoksi. Seisovalla verkolla kalastaminen vaatii sitä vastoin patokalastukseen nähden pienemmän työpanoksen, minkä vuoksi sen harjoittaminen on käytännössä mahdollista useammalla kuin kahdella verkolla.

Seisovien verkkojen ja kulkutusverkkojen lukumäärän rajoittamisen vaikutuksia on arvioitava perusteellista tapauskohtaista kokonaisharkintaa käyttäen. Tilalle kuuluvien verkko-oikeuksien rajoittaminen ei välttämättä vielä yksinään rajoita kalastusoikeuden käyttöä huomattavasti, mutta yhdessä muiden tilaan kohdistuvien rajoitusten kanssa sen vaikutus voi olla huomattava.

4.2 Kulkutusajan lyheneminen

Ennen vuoden 1979 kalastussääntöä kulkutuksen vuosirauhoitusajaksi oli 21.6.–9.5. ja viikkorauhoitus 3 vuorokautta. Vuoden 1979 kalastussäännössä vuosirauhoitusajaa pidennettiin kesäkuussa siten, että vuosirauhoitus alkoi jo 16.6. Lisäksi viikkorauhoitusta pidennettiin vuorokaudella. Vuonna 1989 vuosirauhoitusta pidennettiin kaikkien pyyntimuotojen osalta 19 vuorokaudella, jolloin kulkutuksen osalta vuosirauhoitus kestää nyt 16.6.–19.5. välisen ajan.

Kulkutukseen sallitun ajan lyhenemistä puoleen vuoden 1960 tasosta voidaan pitää merkittävänä rajoituksena. Tosin rauhoitusajan piteneminen toukuussa ei vaikuta käytännössä kalastukseen joka vuosi merkittävästi, koska kalastuksen aloittaminen riippuu täysin siitä, milloin jäät lähtevät. Tämä on syytä ottaa huomioon arvioitaessa vuoden 1989 kalastussäännössä tehdyn rauhoitusajan pidentämisen vaikutuksia. Erityisen merkittävää sitä vastoin on vuosirauhoitusajan pidentäminen vuoden 1979 kalastussäännössä kesäkuussa, joka on otollisinta aikaa kulkutukselle.

4.3 Viikkorauhoituksen pidentäminen

Viikkorauhoitusta pidennettiin vuonna 1979 yhdellä vuorokaudella. Se lyhenesi sallittua kalastusaikaa vuoden 1972 tasosta vapa- ja viehekalastuksessa sekä pato- ja verkkokalastuksessa 18 vuorokautta ja nuottauksessa 12 vuorokautta (Taulukko 3).

Viikkorauhoituksen vaikutukset saalismääriin voidaan arvioida suoraan sallitun pyyntiajan lyhenemisen perusteella ja rauhoituksen vaikutus yhdessä muiden tilaan kohdistuvien rajoitusten kanssa voi olla huomattava.

Taulukko 3. Viikkorauhoituksen vaikutus sallitun kalastusajan lyhenemiseen (kulkutus ei ole mukana verkkokalastuksessa)

Pyyntitapa	Sallittu pyynti-aika, vrk	Lyhenemä vuoden 1972 tasosta, vrk (%)
Vapa- ja viehekalastus	105	18 (15 %)
Pato- ja verkkokalastus	54	18 (25 %)
Nuottaus	40	12 (23 %)

4.4 Kudottujen pyydysten käyttökielto

Vuoden 1982 kalastussäännössä kiellettiin asettamasta kudottuja pyydyksiä 200 metrin matkalle sellaisten sivujokien alapuolelle, joihin lohi nousee. Tenojoen kalastustoimikunta mietinnössään (KM 1986:3, s. 28) ja hallitus esityksessään (HE 28:1990) katsoivat, että rajoitus saattaa aiheuttaa huomattavaa haittaa. Rajoitus koskee käytännössä kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa ja nuottaa. Padon osalta vastaava kielto annettiin jo vuoden 1960 kalastussäännössä.

Käytännössä kudottujen pyydysten kiellosta voi aiheutua merkittävä haittaa ainakin siinä tapauksessa, että tilalle vahvistettu, oman kylän vesialueen ulkopuolella sijainnut verkkokalastuspaikka (kulkutus, seisova verkko tai nuotta-apaja) sijaitsee kyseisen kiellon vaikutusalueella.

4.5 Asuinpaikkarajoitus

Vuonna 1979 kalastussäännössä (3 §) annettiin asuinpaikkarajoitus (asuinpaikka-periaate), jonka mukaan vain Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden omistajat saivat käyttää pato- ja verkkopyydyksiä. Kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen seurauksena kaikkien ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden omistajien omistusoikeuden sisältö tehtiin käytännössä tyhjäksi. Ei ollut merkitystä sillä, oliko oikeus saatu haltuun perintönä, kaupalla tai muulla tavoin, eikä liioin sillä, oliko oikeuden omistaja mahdollisesti aiemmin asunut Tenojokilaaksossa vai ei.

Asuinpaikkarajoitus havaittiin heti sen voimaantultua kohtuuttomaksi ja vuoden 1982 kalastussäännössä (3 §) sitä lievennettiin poistamalla rajoitus niiltä, jotka ovat muuttaneet Tenojoen vesistön jokilaaksosta muualle ja jotka ovat saaneet kalastusoikeutensa perintönä suoraan mainitulla alueella vakituisesti asuneelta kalastusoikeuden omistajalta. Nämä kalastusoikeuden perintönä saaneet saavat siis asuinpaikasta riippumatta nykyisin käyttää kalastuksessa potku- ja mertapatoa, kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa ja nuottaa (nuotta sallittiin vuoden 1989 kalastussäännössä) noudattamalla kalastussäännössä olevia rajoituksia Huomattavaa kuitenkin on, ettei oikeus periydy enää toisessa polvessa.

Asuinpaikkarajoituksen lieventämisestä huolimatta rajoitusten vaikutukset ovat edelleen erittäin huomattavat niille, jotka ovat saaneet kalastusoikeuden muuten kuin suoraan perintönä alueella vakituisesti asuneilta. Käytännössä ne estävät edelleen kalastusoikeuden käytön kokonaan.

Lisäksi on huomattava, että Lapin TE-keskus tulkitsee kalastuslupia myöntäessään käsitettä ”asuu vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa” ei kotikunta-

lain (201/1994) kotikuntaa ja sen vaihtamista koskevien säädösten perusteella vaan Tenojoen kalastussopimuksen ja -säännön ”tarkoituksen ja päämäärän valossa sen mukaisesti, mitä sopimusosapuolten kesken on sovittu”. (TE-keskus 2009.)

Lapin TE-keskuksen lupaohjeen mukaan henkilöä voidaan pitää jokilaaksoissa vakinaisesti asuvana, jos hän itse pystyy luotettavasti osoittamaan asuvansa vakinaisesti jokilaaksoissa. Vakinaista asumista koskevaa edellytystä selvittäessä ja ratkaistaessa TE-keskus ottaa erityisesti huomioon henkilön asuinolosuhteet, toimeentuloon liittyvät asiat ja muut vastaavat seikat. Vakainainen asuminen voidaan osoittaa esittämällä esimerkiksi luotettava selvitys muun muassa siitä milloin muuttoilmoitus on tehty, kotiosoitteesta, onko asunto ympärivuotiseen asumiseen soveltuva, asumisen pituudesta, mahdollisista asunnoista muualla Suomessa ja missä mahdollinen muu perhe asuu, työpaikan yhteystiedoista ja työsuhteen kestosta, onko eläkkeellä ja muista asiaan vaikuttavista seikoista. (TE-keskus 2009.)

Muilla kuin kalastusoikeuden omistajilla on Tenolla oikeus kalastaa vavalla ja vieheellä, jos he ovat hankkineet Tenon kalastuskortin. Lisäksi kalastuslain (286/1982) 12 §:n mukaan Enontekiön, Inarin tai Utsjoen kunnassa vakinaisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja, on oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Heidän kalastuksensa edellyttää kuitenkin Tenon kalastuskortin lisäksi asianomaisen valtion viranomaisen lupaa (KM 1985:9, s. 17).

Edellä selostettujen kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen perusteella kalastusoikeuden haltijat voidaan luokitella viiteen eri kalastusoikeustyyppiin (Kulkki, 2007a):

1. Ensimmäisen kalastusoikeustyyppin muodostavat Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden omistajat. Heidän oikeutensa on kiinteistöperusteista ja sisällöltään kaikkein laajinta. He saavat kalastaa pato- ja verkkopyydyksillä, vavalla ja vieheellä sekä perholla ja he saavat käyttää kalastuksessa omaa venettään.
2. Toisen kalastusoikeustyyppin muodostavat muualla asuvat kalastusoikeuden omistajat, jotka ovat saaneet oikeutensa suoraan perintönä paikalliselta asukkaalta. Heidät rinnastetaan paikallisiin kalastusoikeuden omistajiin, huolimatta siitä, mikä on heidän vakinainen asuinpaikkansa. Oikeus ei kuitenkaan periäyden enää toisessa polvessa.
3. Kolmanteen kalastusoikeustyyppiin kuuluvat Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvat kiinteistöperusteista kalastusoikeutta omistamattomat. He saavat kalastaa niin sanotun paikkakuntalaisen vapa- ja vieheluvan lunastamalla vavalla ja vieheellä sekä perholla. Lupa on edullisempi kuin ulkopaikkakuntalaisen vapa- ja viehelupa ja kalastukseen sallittu alue on heillä laajempi kuin muualla asuvilla kalastusoikeutta omistamattomilla. Lisäksi he saavat käyttää kalastuksessa omaa venettään.
4. Neljäs kalastusoikeustyyppi muodostuu muualla asuvista kiinteistöperusteisen kalastusoikeuden omistajista, jotka eivät ole saaneet oikeut-

taa suoraan perintönä paikalliselta asukkaalta. Kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen johdosta he ovat oikeutettuja vain vapa-, viehe- ja perhokalastukseen rannalta erikseen merkityillä alueilla ja näiden alueiden ulkopuolella perholla ilman heittopainoa sekä paikkakuntalaiselta käyttöön saadusta veneestä. Käytännössä heidän kalastusoikeutensa sisältö rinnastuu virkistyskalastusoikeuteen.

5. Viidennen kalastustyypin muodostavat virkistyskalastajat. He saavat kalastaa vavalla, vieheellä ja perholla rannalta erikseen merkityillä paikoilla ja näiden alueiden ulkopuolella perholla ilman heittopainoa sekä paikkakuntalaiselta käyttöön saadusta veneestä.

4.6 Muuta rajoituksista

Tenojoen kalakorvauslakia valmisteltaessa Eduskunnan laki- ja talousvaliokunnassa todettiin, että merkittävä osa Tenojoen kalastusta koskevien rajoitustoimenpiteiden aiheuttamista menetyksistä on tapahtunut ennen vuotta 1972. Valiokunnassa esitettiin, että kohtuus- ja oikeudenmukaisuussyyt edellyttäisivät sitä, että myös ennen vuotta 1972 syntyneitä vahinkoja tulee korvata. Tästä syystä laki- ja talousvaliokunnassa tehtiin ehdotus lain 1.2 §:n sanamuodon muuttamisesta siten, että ”kalastusoikeuden haltijalle suoritetaan 2 §:ssä tarkoitettujen lunastus- ja korvausmituksien vireillä ollessa tehdystä hakemuksesta korvaus myös vuotta 1972 aikaisemmin tehtyjen sopimusten ja tällaisiin sopimuksiin liittyvien kalastussääntöjen määräyksistä johtuneista merkittävistä menetyksistä, joiden korvaamatta jättäminen olisi kalastusoikeuden haltijan kannalta kohtuutonta”. (LtVM 37/1990.)

Viime vaiheessa hallituksen esitys voitti äänestyksessä tehdyn muutosesityksen (äänin 7–6) ja valiokunnan mietintöön otettiin ainoastaan lausuma, jossa valiokunta ”edellytti hallituksen selvittävän, onko ennen vuotta 1972 syntynyt merkittävä taloudellinen vahinko sellainen, että se kohtuusyistä olisi korvattava” (LtVM 37/1990). Tähän päivään mennessä hallitus ei ole antanut eduskunnalle tällaista selvitystä.

Tenojoen kalastussopimuksesta ja -säännöstä ennen vuotta 1972 aiheutuneita merkittäviä rajoituksia ovat muun muassa (Liite 1) poikkipadon rakentamiskielto (pääväylä 1873 ja sivujoet 1920), useamman kuin kahden padon käyttökielto (1873), Levajoen pohjoispuolella olevaa Tenojoen osaa koskeva nuottauskielto (1953), nuottauksen vuosirauhoituksen pidentäminen kuukaudella (1953), pato- ja verkkopyyntiä koskevat viikkorauhoitukset (1953 ja 1960), padon käyttökielto sellaisten sivujokien kohdalla, joihin lohi nousee (1960) ja kielto kalastaa ankkuroidusta veneestä (1960). Näistä kielloista ja rajoituksista aiheutuvat menetykset jäävät siis korvaamatta.

5 Tenojoen kalakorvauslain korvauserusteista

5.1 Korvauskynnys

Korvauskynnyksellä tarkoitetaan tiettyä menetysten määrää, jonka ylittyessä korvauksia maksetaan. Kynnyssäännös ei sellaisenaan ota vielä kantaa siihen kor-

vauserusteeseen, jota on noudatettava kynnyksen ylittyviä menetyksiä korvattaessa. Menetykset korvataan tällöin yleensä lain ja täyden korvauksen periaatteen mukaan täysimääräisesti. Kynnyksen alittava osa ei tällöin jää korvaamatta omavastuisena eränä vakuutuksen tapaan. (Hyvönen 1998, s. 410–411.)

Laaksosen (1998, s. 210) mukaan korvauskynnys voidaan määrittää joko aiheutuneen haitan (absoluuttinen haitta) tai jäljelle jäävän hyödyn (relatiivinen haitta) suhteen tai molempia yhtäaikaaisesti soveltamalla. Aiheutuneen haitan haittaperiaatetta voidaan soveltaa arvioitaessa haitan täsmällisiä rahamääräisiä vaikutuksia kiinteistölle. Kiinteistön koolla ja arvonalentumisella ei tällöin ole merkitystä. Arvioitaessa taas kiinteistölle rajoituksen jälkeen jäljelle jäävää hyötyä tarkastellaan maanomistajalle aiheutunutta haittaa suhteutettuna hänen rajoitusten kohteena olevalla alueella sijaitsevaan maaomaisuuteensa (Nousiainen 2002, s. 59). Eli tarkastelussa on tällöin mukana koko kiinteistön jäljelle jäävät käyttömahdollisuudet rajoitusten jälkeen, vaikka rajoitus kohdistuisi vain osaan kiinteistöstä.

Objektiivisin tapa haitan arvioimiseksi on relatiivisen eli prosentuaalisen haitan arviointi. Relatiivisen korvauskynnyksen lisäksi haitta on pystyttävä arvioimaan myös absoluuttisesti eli on arvioitava sellainen rahamääräinen kynnyks, jonka ylittyessä rajoituksen aiheuttama haitta korvataan. Korvausvelvollisuus laukeaa haitan suuruutta kuvaavan tunnusmerkistön täytyessä jommankumman, relatiivisen tai absoluuttisen haittamittarin osalta. Korvausvelvollisuutta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon se, että tarvittaessa kaikki kiinteistöön tietyllä aikavälillä kohdistetut rajoitukset on otettava huomioon kumulatiivisesti. (Laaksosen 1998, s. 567 ja Nousiainen 2002, s. 55 ja 58.)

Tenojoen kalakorvauslaissa säädetyn huomattavan haitan korvauskynnys (1.1 §) aiheuttaa sen, että korvaustoimituksessa on ensi vaiheessa perusteelliseen kiinteistökohtaiseen harkintaan perustuen arvioitava, onko korvauskynnys lauennut ja, mikäli vastaus on myönteinen, määrättävä täysi korvaus. Ongelmana korvaustoimituksessa tulee olemaan se, että eri lakien lainvalmisteluasiakirjojen ja oikeuskäytännön perusteella huomattavan haitan suuruusluokka on epämääräinen. (Mikkola 2003, s. 45.)

Laaksosen on väitöskirjassaan (1998, s. 561–569) käsitellyt erilaisia haitan tasoja ympäristölainsäädännön näkökulmasta ja tehnyt myös ehdotuksen haittasteikoksi. Laaksosen mukaan huomattavan haitan kiinteistön arvoa alentava vaikutus on noin 16–17 %, merkittävän haitan noin 14–15 % ja merkityksellisen haitan noin 8–9 %. Toisaalta Peltomaa on todennut väitöskirjatutkimuksissaan (1998, s. 33 ja 2001, s. 56), että lunastuslain 38 §:ssä tarkoitettu merkittävän haitan suuruusluokka on toimitus- ja oikeuskäytännön perusteella vain noin 3–6 %. Nousiainen (2002, s. 68–69 ja 71–72) on määritellyt luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisen merkityksellisen haitan relatiiviseksi suuruudeksi noin 5–8 % kiinteistön arvonalenemisen ja edelleen tätä vastaavaksi absoluuttiseksi haitaksi nykyrahassa noin 1 700–2 200 euroa. Mikkola (2003, s. 45–46) on kuitenkin katsonut Nousiaisen esittämän absoluuttisen haitan korvauskynnyksen olevan liian korkea. Nousiainen on määrittänyt merkityksellisen haitan suuruutta lähtökohtanaan pal-

kansaaajan keskimääräinen bruttokuukausipalkka eikä nettopalkka, joka Mikkolan mukaan olisi oikeampi lähtökohta. Mikkolan mukaan merkityksellisen haitan korvauskynnys olisi nykyrahassa noin 1 500 euroa tai alempi.

Edellä esitetyn perusteella tässä tutkimuksessa on lähdetty siitä, että korvauskynnys Tenojoen kalakorvauslaissa tarkoitettulle huomattavalle haitalle sijoittuu lunastuslain ja ympäristölainsäädännön korvauskäytännön välimaastoon. Eli Tenojoen kalastussäännön määräys rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä huomattavasti silloin, kun oikeuden käyttömahdollisuus on alentunut 15 % tai enemmän. Ottaen huomioon Mikkolan esittämä kritiikki Nousiaisen määrittämästä merkityksellisen haitan absoluuttisesta tasosta, voidaan huomattavan haitan korvauskynnyksen absoluuttiseksi tasoksi Tenojoella määrittää noin 2 500–3 000 euroa.

Arvioitaessa kalastusoikeuden haltijoiden saalismenetyksen kokonaisarvoa on otettava huomioon kumulatiivisesti kaikki vuonna 1972 ja sen jälkeen tehtyjen kalastussääntöjen aiheuttamat rajoitukset. Esimerkiksi kulutusajan lyhentäminen sinällään ei välttämättä ylitä korvauskynnystä, vaan korvausvelvollisuuden olemassa oloa arvioitaessa on otettava huomioon myös muut tilan kalastusoikeuksien käyttöön kohdistuvat rajoitukset. Rajoitusten pysyväisluonteesta johtuen on oletettavaa, että ne jatkuvat pitkälti tulevaisuuteen.

Edelleen haittaa arvioitaessa on tarvittaessa otettava huomioon myös alue, johon haitta kohdistuu. Hallituksen esityksessä luonnonsuojelulaiksi todetaan, että rajoituksen kohdistuessa koko kiinteistöön siitä ilmeisesti aiheutuu omistajalle merkityksellistä haittaa herkemmin kuin jos rajoitus kohdistuisi vain osaan mahdollisesti laajasta kiinteistöstä (HE 79:1996). Tenojoen kalastuspiirin alueen kalastusoikeuksien ja niihin kohdistuvien rajoitusten alueellista ulottuvuutta voidaan tarkastella rajoituksen osuutena kiinteistön ”kokonaiskalastusoikeudesta”. Alueellinen ulottuvuus on tässä tapauksessa enemmänkin määrällistä ulottuvuutta ja rajoituksen merkittävyyttä on tarkasteltava esimerkiksi kalastuspaikkojen lukumäärän mukaan.

5.2 Omaisuu den normaali, kohtuullinen ja järkevä käyttö

Tenojoen kalakorvauslaissa on (1.3 §) kohtuullisuusperiaate, jonka mukaan kalastuksen rajoittamisesta (pyydysten rakennetta, käyttöaikaa tai käyttötapaa koskevista rajoituksista) ei kalastusoikeuden haltijalle saa aiheutua ilman valtion korvausvelvollisuutta sellaista haittaa, joka vaikeuttaa kalastusoikeuden normaalilla, kohtuullista ja järkevää hyväksikäyttöä (HE 28/1990).

Kohtuullisuusperiaate heijastaa kalakorvauslain säätämisajankohtana voimassa olleita perustuslakivaliokunnan tulkintakriteereitä perustuslain 15 §:n omaisuudensuojasäännökselle. Tämä jo 1940 -luvulta peräisin oleva periaate (Kaira 1946, s. 168–169) lähtee siitä, että laki, joka ei ole ristiriidassa omaisuuden normaalin, kohtuullisen ja järkevän käyttämisen kanssa, voidaan säätää tavallisena lakina ja se sisältää ajatuksen, että perusoikeusnormi ei anna suojaa omaisuuden epätavallisille ja kohtuuttomille käyttömuodoille. (Hiden 1997b, s. 752.)

Myöhemmin 1990-luvulta lähtien perustuslakivaliokunta on uudistanut omaisuudensuojaa koskevia tulkintakriteerejään kokonaisarvion suuntaa. Koko-

naisarvio muodostuu useista tulkintakriteereistä, joiden perusteella perustuslakivaliokunta antaa lausuntonsa lakiehdotuksen suhteesta perustuslain säännöksiin ja joiden pohjalta valitaan lainsäätämisyjärjestys ja aineellisesti korvaussäännöksen sisältö kynnyksineen ja tasoineen (Hiden 1997a, s. 707–709; Hiden 1997b, s. 751–754; Hyvönen 1998 s. 200; PeVM 25/1994).

Tenojoen kalakorvauslaissa lausuttu omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä painottava kohtuullisuusperiaate ei kuitenkaan ole ristiriidassa perustuslakivaliokunnan uudempien tulkintakriteerien kanssa, vaan se on edelleen ohjenuorana omaisuudensuojaa koskevissa käytännön linjauksissa (Hiden 1997b, s. 751–752; Hyvönen 1998, s. 192; Tolvanen 1998, s. 47–48).

Kohtuullisuusperiaatteesta johtuen Tenojoen kalakorvauslain korvaussäädöksiä voidaan pitää myös paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden näkökulmasta siedettävänä. Kalastusoikeuden haltijoiden kalastusoikeuksia on kalakantojen hoitamiseksi rajoitettu, mutta jos rajoitus estää tai huomattavasti vaikeuttaa jonkin kalastusoikeuden haltijan kohdalla omaisuuden tavanomaista, järkevää ja kohtuullista käyttöä, on rajoituksesta maksettava korvaus.

5.2.1 Normaali käyttö

Laaksosen (1998, s. 151) mukaan normaalille käytölle on ominaista tavanomaisuus tietyllä paikkakunnalla tai tietyin sijainnin omaavilla alueilla. Hyvönen (1993, s. 71–72) on edellä esitetyn kanssa samoilla linjoilla todetessaan normaaliuden ilmentävän yhdenvertaisuutta ja tavanomaisten käyttötapojen jatkuvuutta.

Kalastusoikeuksien normaalin käytön arviointi on teoriassa suhteellisen helppoa, koska oikeudet ovat sisällöltään suppeita ja ne on määritelty tilakohtaisesti. Tenolla kalastusoikeuden normaalia käyttöä on kalastaa pato- ja verkko-pyydyksillä sekä vavalla ja vieheellä. Oikeuden normaalin käytön määrittää sen tilakohtainen sisältö. Esimerkiksi tilan, jolla on patopaikkoja, kalastusoikeuden normaalia käyttöä on pato- sekä vapa- ja viehekalastus, kun taas tilan, jolla on pato-, verkko- ja nuottapaikkoja, kalastusoikeuden normaalia käyttöä on pato- ja verkkokalastus, nuottaus sekä vapa- ja viehekalastus.

5.2.2 Kohtuullinen käyttö

Omaisuuden kohtuullisen käytön sisältöä pohtiessaan Laaksonen (1998, s. 153) toteaa, että kohtuullisuutta on tarkasteltava ensisijaisesti omistajan kannalta. Omaisuuden kohtuullista käyttöä on omistajan mahdollisuus käyttää hyödykseen maataan, rakennuksiaan ja muita omaisuusosiaan kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla suhteessa omaisuuden hoitamisesta aiheutuviin kustannuksiin ja muihin vastaavassa tilanteessa oleviin omaisuuden haltijoihin nähden. Kohtuullisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, minkälaisia laadullisia käyttömahdollisuuksia omistajalle vielä rajoitusten jälkeen jää, eikä ainoastaan rajoituksen määrään suhteessa asianomaisen omaisuusmassaan.

Kalastusoikeuden kohtuullinen käyttö on sen hyödyntämistä kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla verrattuna siitä aiheutuviin kustannuksiin ja muihin vastaavan kalastusoikeuden haltijoihin nähden. Kalastusoikeuden käyttäminen koh-

tuullista hyötyä tuottavalla tavalla edellyttää omistajan mahdollisuutta kalastaa oikeutensa sallimissa puitteissa.

5.2.3 *Järkevä käyttö*

Hyvönen on todennut (1993, s. 71), että omaisuuden järkevää käyttöä on sen käyttäminen kohtuullista hyötyä tuottavalla, tavanomaisella ja edullisella tavalla. Laaksonen sisällyttää (1998, s. 154) järkevään käyttöön taloudellisuuden, tehokkuuden ja oikea-aikaisuuden muistuttaen, että omistajalle hyödyllinen käyttö ei samalla kuitenkaan voi vaarantaa tai vahingoittaa toisen omaisuuden käyttöä, jolloin siihen liittyy tietynasteinen sosiaalinen sidonnaisuus.

Tenojoen alueen elinkeinomahdollisuudet huomioiden kalastusoikeuksien hyödyntäminen pato- ja verkko- sekä vapa- ja viehekalastukseen siten kuin niitä on vuosikymmenten ja jopa -satojen ajan Tenolla harjoitettu, on niiden järkevää käyttöä. Toisaalta omaisuuden järkevän käytön turvaaminen tulevaisuuden varalle edellyttää kalastusoikeuksien rajoittamista kalastussäännöllä Tenojoen kalakorvauslain 1 §:n periaatteiden mukaisesti.

5.3 *Lunastuskorvaukselle maksettava korko*

Korkeimman oikeuden tuomiossa (KKO 1992:62) todetaan koskiensuojelulain korkokysymyksen osalta, että ”koskiensuojelulaissa ei ole säännöstä siitä, että laissa tarkoitettulle korvaukselle vesivoiman käytön estymisestä olisi maksettava korkoa, eikä lakia koskevassa hallituksen esityksessäkään (HE 25/1986) ole käsitelty korkokysymystä. Koskiensuojelulain nojalla ei tälle korvaukselle voida määrätä maksettavaksi korkoa. Koskiensuojelulain 4 §:n mukaan määrätään korvaus vesivoiman käytön estymisestä siinä järjestyksessä kuin lunastuslaissa on säädetty. Koskiensuojelulakiin perustuvassa korvaustoimituksessa ei sovelleta lunastuslakia sen aineellisoikeudellisten säännösten, vaan ainoastaan siinä säädetyn menettelyn osalta. Koska puheena olevan korvauksen maksaminen perustuu koskiensuojelulakiin, ei sille voida määrätä suoritettavaksi korkoa lunastuslain nojalla”.

Tenojoen kalakorvauslain 2 §:ssä säädetään, että korvausvelvollisuus ja korvauksen määrä ratkaistaan toimituksessa, johon sovelletaan, mitä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksessa annetussa laissa (603/1977) säädetään lunastustoimituksesta, mutta Tenojoen kalakorvauslaissa ei ole mainintaa koron maksamisesta, eikä korkokysymystä ole käsitelty myöskään lainvalmisteluasiakirjoissa. Tästä syystä voidaan pohtia, onko mahdollisille kalakorvauslain mukaisille korvauksille määrättävä maksettavaksi korkoa.

Hyvösen (2009, s. 51–52) ja Määtän (2008) mukaan koskiensuojelulain 4 §:n ja kalakorvauslain 2 §:n sanamuotojen välillä on ratkaiseva ero. Koskiensuojelulain tulkittiin tarkoittaneen menettelyä, mutta Tenojoen kalakorvauslaki tarkoittaa nimenomaisen sanamuotonsa perusteella korvauksen määrää. Kalakorvaustoimituksessa sovelletaan lunastuslakia myös sen aineellisoikeudellisten säännösten osalta.

Lunastuslain 95.1 §:ssä säädetään, että maksamatta olevalle lunastuskorvaukselle on määrättävä suoritettavaksi kuuden prosentin korko siitä päivästä, jolloin

hakija on saanut oikeuden lunastettavan alueen haltuunottoon. Tällä perusteella mahdollisille Tenojoen kalakorvauslain mukaisille korvauksille on määrättävä lunastuslain mukainen korko korvaukseen oikeutettujen rajoitusten voimaantulosta lukien. (Hyvönen 2009, s. 52.)

Tenon kalastusoikeuksiin kohdistuneet uudet kiellot ja rajoitukset ovat osaltaan supistaneet oikeudenhaltijoiden oikeuksia aina niiden voimaantulopäivästä lukien. Käytännössä tämä on merkinnyt kiinteistön omistusoikeuteen kuuluneiden kalastusoikeuksien vähentämistä ja rajoittamista eli niiden haltuunottoa pois kalastusoikeuden omistajilta. Laaksonen (1998, s. 144) on tutkinut perustuslaki-valiokunnan tulkintoja omaisuuteen puuttumisesta todeten, että valiokunnan käytännön mukaan omistusoikeuden kajoamisen lisäksi myös omistusoikeuteen kuuluneiden oikeuksien vähentäminen ja rajoittaminen ovat omaisuuteen puuttumista, vaikka omistusoikeuden kohteena oleva esine säilyisikin koskemattomana.

Vuoden 1972 jälkeen kalastussopimuksen ja -säännön mukaiset kiellot ja rajoitukset ovat tulleet voimaan eduskunnan säädettävä niiden voimaantuloa koskevan lain. Lain perusteella on annettu asetus kalastussopimuksen ja -säännön voimaantuloajankohdasta, joka on ollut aina asetuksen antamista seuraavan vuoden tammikuun 1. päivä.

Lunastuskorvaukselle maksettava korko on tarkoitettu vastaamaan sitä tuottoa, minkä korvauksen saaja menettää, kun hänellä ei ole käytössään lunastettava omaisuutta eikä lopullista lunastuskorvausta ole maksettu (Saari 1990, s 5 ja 32). Lunastuslaissa, Tenojoen kalakorvauslaissa tai oikeuskäytännössä (esimerkiksi KKO 2007:31) ei ole suoraa mainintaa siitä lasketaanko maksamattomalle korvaukselle suoritettavalle kuuden prosentin vuotuiselle korolle korkoa. Koska luovuttajan varallisuusasema ei lunastuksen johdosta saa heikentyä ja koska korvauksen saaja menettää joka vuosi myös korolle muutoin saamansa tuoton, on perusteltua, että korkoa laskettaessa määrätään korolle korko. Myös Maanmittauslaitoksen ohjeistuksessa (MML 2009) kertasuorituksen loppuarvo lasketaan prolongaamalla ennen arviointihetkeä syntynyt kertakaikkinen erä eli laskemalla korkoa korolle.

Tenolla tämän korkoa korolle periaatteen merkitys korostuu, koska osa kalakorvauslain mukaisista rajoituksista on ollut voimassa jo vuodesta 1973 lähtien (Liite 2 ja Taulukko 7). Jos korvauksia määrättäessä maksamattomalle korvaukselle ei lasketa korkoa korolle, olisi esimerkiksi taulukossa 7 nyt laskettu 28 750 euron saalismenetysten korvaus vain 19 350 euroa eli noin 33 % laskettua pienempi.

5.4 Saalistiedoista

Kalastusoikeuden tuotto määräytyy saalismäärien perusteella. Saalistietojen hankkiminen ei Tenolla kuitenkaan ole ongelmatonta. Eduskunnan laki- ja talousvaliokunta totesi mietinnössään (LtVM 37/1990), että suurimpaan osaan tiloista on saatavissa menetysten selvittämiseen riittävät tiedot verotusta koskevista asiakirjoista. Tämä ei valitettavasti pidä paikkansa, sillä kalastusoikeuden haltijat ovat ilmoittaneet verottajalle saalismääriään hyvin niukasti ja sattumanvaraisesti (Verojohtaja 1994).

Riista ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) on kerännyt Tenon kalastajilta saalistietoja 1970-luvulta lähtien ja julkaisee niistä Tenojoen kokonaissaalista kuvaavia tilastoja. RKTL on ilmoittanut, ettei se saa luovuttaa kalastajakohtaisia tietoja tutkimuskäyttöönkään ilman tiedonantajan tai tämän perijän henkilökohtaista suostumusta. RKTL ei myöskään ole suostunut luovuttamaan kyläkohtaisia yhteenvetotilastoja, josta ilmenisi saaliiden jakautuminen vuosittain ja pyyntitavoittain. Näistä yhteenvetotiedoista ei olisi mahdollista selvittää yksittäisten tilojen saalistietoja. Perusteluna kyläkohtaisten yhteenvetotilastojen luovutuskiellolle RKTL on ilmoittanut mahdottomuuden koostaa näitä tilastoja riittävän luotettavasti. (Kulki 2007b, s. 54.)

Tiedonsaannin ongelmien vuoksi pääasiallinen tietolähde tässä työssä korvauslaskennassa esimerkkinä käytetyn Vetsikon lohkokunnan (vesioikeudellisen kylän) saalistietojen osalta on ollut Pekka ja Liisa Lukkarin (2005) tekemä Vetsikon kalastusta koskeva selvitys sekä RKTL:n julkaisema tilasto (Niemelä et al. 1996, Taulukko 1.1.2), josta ilmenee Tenon kokonaissaaliin jakautuminen eri kalastustavoille. Nämä saalistiedot ovat riittäneet tämän tutkimuksen tarpeisiin, mutta korvaustoimituksen onnistuminen ja oikeudenmukainen lopputulos edellyttävät, että toimituksen käyttöön saadaan huomattavasti tätä tarkemmat kylittäiset ja kalastuspaikkakohtaiset saalistiedot.

Lukkarin selvityksen mukaan Vetsikon lohkokunnan vuotuinen lohisaalis on keskimäärin noin 12 170 kg. Taulukossa 4 on esitetty saaliin jakautuminen eri kalastustapojen kesken Vetsikon lohkokunnassa (Lukkari P. ja L. 1985) ja koko Tenojoen alueella (Niemelä et al. 1996, Taulukko 1.1.2).

Taulukko 4. Saaliiden jakautuminen kalastustavoittain Vetsikon lohkokunnassa ja koko Tenojoen alueella

Kalastustapa	Osuus saaliista (%) Vetsikon lohkokunta (Lukkarit)	Osuus saaliista (%) Koko Tenojoen alue (Niemelä et al. 1996)
Patopyynti	48 %	25 %
Verkkopyynti	16 %	24 %
Kulutus	4 %	12 %
Vapa- ja viehepyynti	32 %	39 %

Kuten taulukosta 4 näkyy, patosaaliin osuus kokonaissaaliista näyttäisi olevan koko Tenojoella huomattavasti pienempi kuin Vetsikon lohkokunnassa. Verkkopyynnin ja kulutuksen osuus taas on koko Tenolla suurempi kuin Vetsikossa. Vapa- ja viehekalastuksen osuudet ovat suuruusluokaltaan melko rinnasteisia.

5.5 Korvausarvioinnista

Lähtökohtana korvauksia määrittäessä tässä on se, että kalastussopimuksen tai -säännön määräyksen aiheuttama rajoitus on huomattava, kun siitä johtuva suhteellinen (relatiivinen) menetys on vähintään 15 % kalastusoikeuden arvosta. Rajoitusten vaikutuksia tarkastellaan tilan menetysten pohjalta: jos tilan vuotui-

nen kalastusoikeuden tuotto alenee kalastussopimuksen tai -säännön määräyksen vuoksi 15 % tai enemmän, ylittyy korvauskynnys ja syntyy oikeus korvaukseen.

Tutkittaessa tilakohtaisen korvauskynnyksen ylittymistä ja korvausvelvollisuuden syntymistä, määritetään aluksi kunkin pyyntitavan vuosisaalis todellisten saalismäärien tai osakkuuslukujen sekä pyyntitapaakohtaisen saalisosuuden perusteella. Vuosisaaliin avulla voidaan kullekin vuodelle laskea pyyntitavan tilakohtainen vuotuinen nettotuotto kaavasta (soveltaen MML 2009):

$$N = (1,0p)^n \times (\text{saalis} \times \text{hinta}) \times 0,75 \quad (1)$$

missä: N = pyyntitavan antama laskentavuoden (n) nettotuoton tilakohtainen nykyarvo (€)

$(1,0p)^n$ = prolongauskerroin, jolla lasketaan ennen arviointihetkeä syntyneen kertakaikkisen erän nykyarvo

p = korkoprosentti

n = laskentavuosi ($1 - n$)

saalis = tilan saama lohisaalis vuonna n (kg)

hinta = lohen kilohinta laskenta-ajankohtana

0,75 = pyyntikustannusten vaikutuskerroin. Pyyntikustannusten osuus on tässä arvioitu olevan 25 % bruttotuotosta (KKO 1990:79), jolloin nettotuotto saadaan kertomalla bruttotuotto kertoimella $(1-0,25) = 0,75$.

Rajoitusten rahamääräinen kokonaisvaikutus pyyntitavan nettotuottoon laskenta-ajanjaksolta $(1 - n)$ saadaan laskemalla ensin pyyntitavan vuotuisten nettotuottojen nykyarvojen summa ilman, että siinä on otettu huomioon rajoitusten vaikutusta. Tämän jälkeen tästä summasta vähennetään vastaava tilakohtainen nettotuoton nykyarvo, jossa on otettu huomioon rajoituksen vaikutus saaliin määrään (katso seuraavat esimerkkilaskelmat).

Lohisaaliin hinta tulisi määrittää haltuunottohetken hintatasossa ja lunastuskorvaus korjata lopullisen lunastuspäätöksen antamishetken hintatasoon määrällä, joka vastaa yleisen hintatason kohoamista (LunL 30.3 §). Koska tässä yhteydessä ei ole ollut käytettävissä luotettavia tietoja lohen tuottajahinnoista aiemmilta vuosilta, on lohen kilohintana seuraavissa esimerkkilaskelmissa käytetty keskimääräistä merilohen tuottajahintaa vuonna 2008 (= 3,85 €/kg; RKTL 2009a), jota on laskelmissa korotettu 30 %, koska Tenojoen lohen hinta on merilohen hintaa korkeampi.

5.5.1 Esimerkkilaskelma

Seuraavassa tarkasteltavan tilan A osakkuusluvut, pato-osuudet, saalismäärät sekä muut tiedot ovat täysin kuvitteellisia, eikä niiden perusteella pidä tehdä suoria johtopäätöksiä olemassa olevien tilojen kalastusoikeuksista, saalismääristä, korvauksista tai muista tekijöistä.

Esimerkkinä oleva tila A sijaitsee Vetsikon lohkokunnassa (vesioikeudellinen kylä). Vetsikon lohkokunnan kalastuspaikkojen määrä Tenjoessa on esitetty taulukossa 5. Tila A on pyrinyt valitsemaan siten, että se kalastusoikeuksien mää-

rällä mitattuna edustaa alueen keskikokoista tilaa.

Taulukko 5. Vetsikon lohkokunnan kalastuspaikkojen lukumäärä Tenjoessa (Helander 1985a, s. 26 ja 34)

Kalastustapa	Talojen asia- kirjat, kpl	Ylimuistoinen nautinta, kpl	Yhteensä, kpl
Patopaikka	16	6	22
Verkko		5	5
Kulutus	2	4	6
Nuotta		3	3
Yhteensä	18	18	36

Esimerkkinä oleva tila A on muodostettu Utsjoen Kirkonkylään kuuluvasta isojakotilasta, jonka perustamispäätös on annettu vuonna 1843. Tilan A omistaja asuu vakinaisesti tilallaan.

Emäkiinteistö oli Vetsikon lohkokunnan (vesioikeudellisen kylän) osakas ja sillä oli Tenjoessa talon perustamisasiakirjojen perusteella neljä patopaikkaa ja yksi kulutuspaikka sekä ylimuistaiseen nautintaan perustuen yksi nuottapaikka ja kolme verkkopaikkaa oman lohkokunnan alueella. Tilalla on osuus kaikkiin emäkiinteistöillä olleisiin kalastuspaikkoihin manttaalilukunsa (0,00887) mukaan.

Koska tilan kaikki verkkopaikat ja kulutuspaikka ovat oman vesioikeudellisen kylän alueella, sovelletaan niiden osalta aiemmin todettua toimitusmiesten päätöstä, että ne eivät anna erityistä oikeutta kalastukseen, vaan verkkokalastus on sallittu kaikille yhteisen vesialueen osakkaille heidän osakkuutensa mukaisissa suhteissa.

Tilalla A on manttaalinsa mukaan laskettuna 1,56 % osuus Vetsikon lohkokunnan saaliiseen. Tilan vuotuinen saalismäärän laskelma perustuu verkko-, kulutus- sekä vapa- ja viehekalastuksen osalta tilan manttaaliluvun suhteeseen lohkokunnan kokonaismanttaaliin ja patosaaliin osalta tilan osakkuuslukuun kussakin padossa. Tilan vuotuinen keskimääräinen saalismäärä kalastustavoittain on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Tilan A keskimääräinen vuosisaalis (kg) ja sen jakautuminen kalastustavoittain

Kalastustapa	Saalis keskimäärin (kg/v)
Patosaalis	150
Verkkosaalis	30
Kulutussaalis	10
Vapa- ja viehesaalis	60
Saalis yhteensä	250

Saalistilaston perusteella seuraavat määräykset saattavat yksin tai kokonaisuutensa puitteissa rajoittaa huomattavasti tilan kalastusoikeuden käyttöä: verkkojen käytön rajoittaminen yhtä aikaa enintään kahteen (vuodesta 1973 alkaen), kulutusajan lyhentäminen 18 vuorokaudella (vuodesta 1980 alkaen) ja edelleen

6 vuorokaudella (vuodesta 1990 alkaen) sekä viikkorauhoituksen pidentäminen yhdellä vuorokaudella (vuodesta 1990 alkaen). Patopaikkojen lukumäärärajoitus ja nuottauskielto Levajoensuun pohjoispuolella on annettu kalastussäännössä ennen vuotta 1972, joten niistä aiheutuvat menetykset eivät kuulu kalakorvauslain piiriin.

5.5.1.1 Verkkojen lukumäärän rajoittaminen

Verkkojen lukumäärärajoituksen vaikutusten suoranainen arviointi on luotettavien pyyntiaika- ja saalistietojen puuttuessa vaikeaa. Parhaiten sovellettavissa oleva menetelmä on arvioida, kuinka monta verkkoa tila voisi kesän aikana pitää kokoaikaisesti pyynnissä ilman rajoituksia, ja sen perusteella määrittää rajoitusten aiheuttamat vaikutukset.

Ilman rajoituksia tila A voisi pyytää keskimäärin kolmella verkolla koko ajan. Verkkojen lukumäärärajoitus on näin ollen aiheuttanut yhden verkon vuosisaaliin menetyksen. Saalisenmenetyksen osuus tilan mahdollisesta kokonaisverkkoosaaliista on 33 % ja verkkojen lukumäärärajoituksen voidaan katsoa rajoittavan huomattavasti tilan A verkkokalastusoikeuden käyttöä.

Menetyksen rahamääräinen (absoluuttinen) suuruus voidaan määrittää laskeamalla verkkokohtaisen saaliin arvo vuosien 1973–2008 saalistiedoista. Jos vuotuinen verkkosaalis vuoden 1972 jälkeen on ollut keskimäärin 30 kg/vuosi, olisi tilan verkkosaalis ilman rajoituksen vaikutusta 45 kg/vuosi ja saalisenmenetys 15 kg/vuosi.

Liitteen 2 taulukossa on laskettu kohdassa 5.2 esitetyllä kaavalla (1) vuotuisten saalisenmenetysten nykyarvot vv. 1973–2008. Verkkojen lukumäärän rajoituksesta vuosina 1973–2008 aiheutuvaksi rahamääräiseksi kokonaismenetyksen nykyarvoksi saadaan tilan A osalta yhteensä noin 7 100,00 €

5.5.1.2 Kulutusajan lyheneminen

Kaavalla 2 voidaan laskea kulutuksen saalisenmenetyksen absoluuttinen määrä (M). Se saadaan jakamalla rajoituksen voimaantulon jälkeen saatava kulutuksen vuosisaalis (Saalis) kulutukseen rajoituksen jälkeen sallittujen vuorokausien määrällä (S-vrk) ja kertomalla tulos rauhoituksen johdosta menetettyjen vuorokausien määrällä (R-vrk)

$$M = \text{Saalis/S-vrk} \times \text{R-vrk} \quad (2)$$

Vuosina 1980–1989 kulutuksen saalisenmenetys tilalla A oli 3 kg/vuosi ja vuosina 1990–2008 se oli 5 kg/vuosi. Liitteen 2 taulukossa on laskettu kohdassa 5.2 esitetyllä kaavalla (1) vuotuisten saalisenmenetysten nykyarvot vv. 1980–2008. Kulutusajan lyhentämisestä vuosina 1980–2008 aiheutuvaksi rahamääräiseksi kokonaismenetyksen nykyarvoksi saadaan tilalla A yhteensä noin 1 150,00 €

Saalisenmenetyksen suhteellinen osuus tilan A mahdollisesta kulutuksen kokonaissaaliista saadaan jakamalla saalisenmenetys vuosisaaliin ja saalisenmenetyksen summalla. Vuosina 1980–1989 suhteellinen saalisenmenetys oli: 3 kg / (10 kg +

3 kg) = 0,23 eli 23 % ja vuosina 1990–2008 suhteellinen saalismenetyks oli: $5 \text{ kg} / (10 \text{ kg} + 5 \text{ kg}) = 0,33$ eli 33 %.

Toukokuussa kulkutuksen aloittamisaika riippuu täysin jäiden lähdestä ja todennäköisesti tila ei aina pystyisi kulkuttamalla täysimääräisesti kalastamaan kaikkea sitä, mitä toukokuussa tapahtuneen rauhoitusajan pidentämisen vuoksi jää laskennallisesti kalastamatta. Laskelma on kuitenkin suuntaa antava ja osoittaa saalismenetyksen niin suureksi, että kulkutusajan lyhentämisen voidaan katsoa tilan A osalta huomattavasti rajoittavan kulkutusoikeuden käyttöä.

5.5.1.3 Viikkorauhoituksen pidentäminen vuorokaudella

Vapa- ja viehekalastus sekä verkkokalastus

Kaavalla 2 laskien vuosina 1980–2008 vapa- ja viehekalastuksen saalismenetyks pyyntiajan lyhenemisen johdosta tilalla A oli 10 kg/vuodessa ja verkkokalastuksen saalismenetyks samoin 10 kg vuodessa. Liitteen 2 taulukossa on laskettu kohdassa 5.2 esitetyllä kaavalla viikkorauhoituksen pidentämisestä aiheutuneet rahamääräiset kokonaismenetykset. Viikkorauhoitusajan pidennyksestä vuosina 1980–2008 aiheutuvaksi rahamääräiseksi kokonaismenetyksen nykyarvoksi saadaan sekä vapa- ja viehekalastuksen että verkkokalastuksen osalta noin 2 930,00 € eli yhteensä noin 5 860,00 €

Saalismenetyksen suhteellinen osuus tilan A mahdollisesta kulkutuksen kokonaissaaliista saadaan jakamalla saalismenetyks vuosisaaliin ja saalismenetyksen summalla. Vapa- ja viehekalastuksen suhteellinen saalismenetyks oli: $10 \text{ kg} / (60 \text{ kg} + 10 \text{ kg}) = 0,14$ eli 14 % ja verkkokalastuksen suhteellinen saalismenetyks oli: $10 \text{ kg} / (30 \text{ kg} + 10 \text{ kg}) = 0,25$ eli 25 %.

Vapa- ja viehekalastuksen suhteellinen saalismenetyks viikkorauhoituksen pidentämisen johdosta jää yhden prosenttiyksikön alle asetetun korvauskynnyksen. Alitus on niin pieni, että sen oikeellisuus olisi ehdottomasti tarkistettava tilakoh- taisten saalistietojen perusteella.

Patopaikat

Vetsikon lohkokuntaan kuuluvilla tiloilla on yhteensä 22 patopaikkaa. Tilalla A on yhdessä kuuden muun tilan kanssa oikeus neljään patopaikkaan. Aluksi määritellään rauhoitusajojen pidentämisen vaikutukset lohkokunnan kokonaissaaliiseen, minkä jälkeen lasketaan neljän patopaikan patokohtainen saalis. Tilan A osuus näistä patokohtaisista saaliista on 1/7.

Patojen saalismääriä arvioitaessa on huomattava, että osa padoista voi olla niin sanottuja kevätpatoja, jolloin niiden saalis on luonnonoloista johtuen kesäpa- don saalista pienempi. Rauhoitusajan pidentäminen vuonna 1980 aiheutti 25 %:n saalismenetyksen, joten määräys rajoittaa tilan A patokalastusta huomattavasti vaikka osa padoista olisikin kevätpatoja.

Kaavalla 2 saadaan viikkorauhoituksesta aiheutuvaksi patopaikkojen saalis- menetykseksi keskimäärin noin 90 kg/pato/vuosi. Koska talolla A on osuus (1/7) neljään patopaikkaan, on talon A menetyks noin 50 kg/vuosi. Liitteessä 2 on las-

kettu talon A patokalastuksen osalta viikkorauhoitusajan pidennyksestä vuosina 1980–2008 aiheutuva rahamääräinen kokonaismenetysten nykyarvo, joka on noin 14 650,00 €

5.5.1.4 Tulevien menetysten korvaaminen

Tenojoen vesistön kalastusrajoitukset ovat luonteeltaan pysyviä, joten korvauksia arvioitaessa on otettava huomioon myös tulevaisuudessa aiheutuvat tuoton menetykset. Rajoitusten pysyvistä luonteesta johtuen pääomituksessa sovelletaan päättymättömän vuotuistuoton kaavaa 3 (MML 2009; Wiiala 1976, s. 31). Kun tässä kaavassa $n = 1$, on kysymys edellä sanotusta päättymättömän vuotuisen tuloerän nykyarvosta.

$$T = e \times (1 / (1,0p)^n - 1) \quad (3)$$

missä: T = vuoden välein syntyvän samansuuruisen tuloerän nykyarvo (€)
 $1 / (1,0p)^n - 1$ = pääomituskerroin
 e = vuosittainen tuloerä
 p = korkoprosentti
 n = jakson vuosien lukumäärä

Jos esimerkiksi tilalle A aiheutuu verkkojen lukumäärärajoituksen johdosta keskimäärin 15 kg vuosisaaliin menetys, jonka nettohinta on 3,75 €/kg (bruttohinnasta on pyyntikustannuksina vähennetty 25 %), niin tällöin vuosittainen menetetyt saaliin arvo on 56,25 € ja tuloerien pääomitettu nykyarvo ($p = 6\%$) on 938,00 € (Taulukko 7).

5.5.1.5 Yhteenveto rajoitusten vaikutuksesta tilan A kalastukseen

Tenojoen kalastussäännöstä johtuvat saalimenetykset ylittävät lähtökohdaksi asetetun relatiivisen haitan 15 %:n korvauskynnyksen kaikkien muiden tilan kalastustapojen paitsi vapa- ja viehekalastuksen osalta ja absoluuttisen haitan 2 500–3 000 euron korvauskynnyksen kaikkien muiden kalastustapojen paitsi kulkutuksen osalta (Taulukko 7).

Arvioitaessa tilan A kohdalla saalimenetyksen kokonaisarvoa on kuitenkin otettava huomioon kumulatiivisesti kaikki kiinteistöön kohdistuvat rajoitukset, kuten edellä esitettiin. Muussa tapauksessa tilalle A aiheutuvista menetyksistä jää korvaamatta noin 15 %, mitä ei voitane pitää kohtuullisena, koska kaikkien saalismenetysten osalta joko relatiivinen tai absoluuttinen korvauskynnys ylittyi.

Taulukko 7. Yhteenveto tilalle A aiheutuvista saalimenetyksistä

	Saaliin- menetyksen laskenta- aika	Saaliin- menetyks	Korvaus saaliin-me- netyksistä	Korvaus tulevista tuoton-me- netyksistä	Korvaus yhteensä
Rajoitus	vv.	%	€	€	€
Verkkojen lukumäärän rajoitus	1973–2008	33 %	7 100,00 €	940,00 €	8 040,00 €
Kulutusajan lyhentyminen	1980–2008	23/33 %	1 150,00 €	310,00 €	1 460,00 €
Viikkorauhoituksen pidentäminen:					
Vapa- ja viehekalastus	1980–2008	14 %	2 930,00 €	630,00 €	3 560,00 €
Verkkokalastus	1980–2008	25 %	2 930,00 €	630,00 €	3 560,00 €
Patokalastus	1980–2008	25 %	14 640,00 €	3 130,00 €	17 770,00 €
Yhteensä:			28 750,00 €	5 640,00 €	34 390,00 €

6 Yhteenveto

Tämä selvitys osoittaa, että Tenjoen kalastussäännössä olevista kalastusrajoituksista saattaa aiheutua tiloille kuuluvien kalastusoikeuksien käytölle sellaista huomattavaa haittaa, joka on Tenjoen kalakorvauslain mukaan korvattava. Korvausten maksamisen kohtuullisuutta harkittaessa on lisäksi otettava huomioon, että vuoden 1972 jälkeen annettujen uusien rajoitusten avulla on ensisijaisesti haluttu lisätä kalastusmatkailua ja virkistyskalastuksen osuutta lohen kokonaissaaliista. Tästä syystä kasvaneet kalastuslupatulot eivät kuitenkaan ole kohdentuneet ainaakaan suoraan paikallisille erityisperusteisten kalastusoikeuksien haltijoille, vaan heidän menetyksensä on kalakorvauslain perustelujen (HE 28/1990) mukaan tarkoitettu korvata nimenomaan Tenjoen kalakorvauslain säätämässä järjestyksessä.

Tenjoen kalakorvauslaissa esitetty korvausjärjestelmä onkin kahden reunaehdon toteutuessa toimiva ja järkevä. Korvauskynnyksen taso on korvaustoimituksessa pystyttävä määrittämään luotettavasti ja toimituksessa on saatava käyttöön riittävän tarkat kiinteistö- ja kalastuspaikkakohtaiset saalistilastot.

Korvausten osalta on arviointiteknisesti melko yksikertaista määrittää tuotoarvoon perustuvia menetelmiä käyttäen sekä aiheutuneen haitan (absoluuttinen haitta) että jäljelle jäävän hyödyn eli suhteellisen haitan (relatiivinen haitta) suuruus. Ongelmana korvausarvioinnissa on huomattavan haitan korvauskynnyksen kynnysarvojen määrittäminen sekä erityisesti riittävän luotettavien kiinteistö- ja kalastuspaikkakohtaisten saalistilastojen saaminen arviomiesten käyttöön. Nämä kaksi ongelmaa korostuvat vielä siksi, että huomattava osa tiloille aiheutuneista saalimenetyksistä on ilmeisesti aivan korvauskynnysten tuntumassa.

Pohjoisia kuntia koskeneessa vuoden 1925 isojakoasetuksessa (158/1925) kalastuksen tuotto otettiin heinäkasvun heikkouden takia huomioon tilojen verollepanossa ja jyvityksessä siten, että tilojen jyvitysarvoja korotettiin niiden kalastusoikeuksien perusteella. Koko Utsjoen kunnan alueella tiloille jyvitetiin 32 000 kg suolakalaa (pyyntioikeus) ja tilakohtainen suolakalajyvitys oli 18 ki-

losta aina 2 000 kiloon. Tämän jälkeen tilojen kokonaismanttaalit laskettiin siten, että 238 000 heinäkilon vuotuinen sato vastasi yhden manttaalin taloa ja tässä laskelmassa yksi kilo suolakalaa vastasi kahta kiloa heiniä (asetus 7 §). Puuttuva tieto todellisista saalismääristä ja tilusmittausten heikko taso aiheuttivat sen, että useat tilat saivat isojaossa metsää ja osuuksia yhteisiin vesialueisiin liian vähän ja osin täysin sattumanvaraisesti. Tämä uhkakuva on vaarassa toistua Tenojoen kalakorvauslain mukaisia korvauksia määritettäessä, ellei korvaustoimituksessa toimitusmiesten käytettävissä ole riittävän luotettavia kiinteistö- ja pyyntipaikka-kohtaisia saalistietoja.

Lähteet

Lainsäädäntö

MK 1734. Vuoden 1734 lain maakaari

158/1925. Isojaosta ja verollepanosta sekä valtion mailla olevien vuokra-alueiden lunastamisesta Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa annetun lain (157/1925) toimeenpanosta annettu asetus

396/1945. Maanhankintalaki

36/1958. Laki eräiden vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa.

590/1961. Porotilalaki

1096/1996. Luonnonsuojelulaki

603/1977. Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta

286/1982. Kalastuslaki

610/1984. Luontaiselinkeinolaki

501/1991. Laki Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttamien menetysten korvaamisesta

201/1994. Kotikuntalaki

Kalastussäännöt

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1873. Senaatin talousvaliokunnan pöytäkirja 18.4.1873, 8 §. Kansallisarkisto, mikrofilmi, Sen/rulla n:o 345.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1920. Suomen asetuskokoelma n:o 203/1920.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1938. Suomen asetuskokoelma n:o 176/1938.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1953. Eduskunnan sopimussarja n:o 11/1953.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1960. Eduskunnan sopimussarja n:o 39/1960.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1972. Eduskunnan sopimussarja n:o 48/1972.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1979. Eduskunnan sopimussarja n:o 20/1979.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1982. Eduskunnan sopimussarja n:o 60/1982.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussääntö 1989. Eduskunnan sopimussarja n:o 94/1989.

Korkein oikeus (KKO)

KKO 1990:79

KKO 1992:62

KKO 2007:31

Hallituksen esitykset

HE 54/1982. Hallituksen esitys Eduskunnalle Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön muuttamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

HE 25/1986. Hallituksen esitys Eduskunnalle koskiensuojelulaiksi.

HE 28/1990. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttaminen menetysten korvaamisesta.

HE 79/1996. Hallituksen esitys eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi.

Mietinnöt

KM 9:1985. Tenojoen kalastustoimikunnan mietintö I. Komiteamietintö 27.4.1985.

KM 3:1986. Tenojoen kalastustoimikunnan mietintö II. Komiteamietintö 21.1.1986.

LtVM 37/1990. Laki- ja talousvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä n:o 28/1990 laiksi Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttaminen menetysten korvaamisesta.

PeVM 25/1994. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä n:o 309/1993 perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Kirjelmät ja lausunnot

OKV 1979. Oikeuskanslerin kirjelmä valtioneuvostolle 21.2.1989, DN:o 995/21.2.1979.

OKV 1982. Oikeuskanslerin vastaus 14.5.1982 Utsjoen kunnan Vetsikon, Outakosken ja Kirkonkylän kalastuskutien kanteluihin, DN:o 646/a 82/2221.

PeVL 1982:5. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 54/1982 Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön muuttamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

PeVL 1989:13. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 53/1989 Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön eräiden määräysten hyväksymisestä.

Vp 1972. Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen n:o 97/1972 Norjan kanssa Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön muuttamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

Kirjallisuus

Helander, J. (1985a). Tenon lohi ja saamenlaiskulttuuri. Teoksessa Lappi 4: Saamelaisten ja suomalaisten maa. Toim. Linkola, M. et al. Hämeenlinna; Karisto Oy.

- Helander, J. (1985b). Tenojoen vesistön kalastusoikeuksista. Komiteamietinnön 1985:9 liite.
- Hiden, M. (1997a). Omaisuudensuoja. Teoksessa *Encyclopedia Iuridica Fennica*, osa V, Julkisoikeus, s. 703–711. ISBN 951-855-135-9.
- Hiden, M. (1997b). Perusoikeussuojajärjestelmä. Teoksessa *Encyclopedia Iuridica Fennica*, osa V, Julkisoikeus, s. 744–756. ISBN 951-855-135-9.
- Hyvönen, V.O. (1993). Maaomaisuuden perustuslainsuoja. Espoo. Ky Veikko O. Hyvönen Co.
- Hyvönen, V.O. (1998). Kiinteistönmuodostamisoikeus I, yleiset opit. Espoo. ISBN 951-95355-9-4.
- Hyvönen V.O. (2009). Täysi korvaus ja korko. Maankäyttö n:o 2/2009. s 50–52.
- Itkonen, T.I. (1984). Suomen lappalaiset vuoteen 1945, I osa. Toinen painos, Porvoo 1984.
- Kaira, K.(1946). Tuotantokomiteat ja perustuslaki. Lakimies-aikakauskirja 1946. s. 165–172.
- Kulkki A.-K. (2007a). Kalastusoikeustyypit Tenojoella. Teknillisen korkeakoulun maanmittausosastolla tehty erikoistyö.
- Kulkki, A.-K. (2007b). Korvauserusteet kalastusoikeuden rajoitusten aiheuttaminen menetysten korvaamiseksi Tenojoella. Teknillisen korkeakoulun maanmittausosastolla tehty diplomityö.
- Laaksonen, K. (1998). Kiinteän omaisuuden perustuslainsuoja. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.
- Lukkari, P. ja Lukkari, L. (2005). Selvitys Vetsikon ja Nuorgamin lohkokuntien tilojen kalastuksesta ja saaliista (moniste).
- Länsman, M., Orell, P., Kylmäaho, M., Kuusela, J., Niemelä, E., Brørs, S., Johansen, M., Svenning, M. ja Erkinaro, J. (2008). Teno- ja Näättämojoen lohikantojen seuranta 2007. Riista- ja kalatalousselvityksiä n:o 17/2008. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki 2008. ISBN 978-951-776-652-4.
- Mikkola, S. (2003). Täyden korvauksen periaatteen toteutuminen lunastustilanteissa. Teknillinen korkeakoulu. Kiinteistöopin ja talousoikeuden julkaisuja n:o A35. ISBN 951-22-6892-2.
- Määttä, K. (2008). Korkeimman oikeuden uusinta kiinteistöoikeudellista oikeuskäytäntöä. Esitelmä Maanmittauspäivillä 2008. Joensuu 14.3.2008.
- Niemelä, E., Moen, K., Kärki, P. ja Länsman, M. (1996). Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastot vuodesta 1972 vuoteen 1995 Suomessa ja Norjassa. Kala- ja riistaraportteja n:o 60/1996. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Utsjoki 1996.
- Nousiainen, M. (2002). Luonnonsuojelulain merkityksellisen haitan korvauskynnyksen määrittämisestä. Teknillisen korkeakoulun maanmittausosastolla tehty diplomityö.
- Peltomaa, H. (1998). Voimalinjan vaikutus omakotikiinteistön arvoon. Kiinteistöopin ja talousoikeuden julkaisuja n:o A17. ISBN 951-22-3956-6.

Peltomaa, H.(2001). Lunastusyrityksestä aiheutuva kiinteistön arvon alentuminen ja sen korvattavuus. Helsinki Edita Oy 2001.

Saari, I. (1990). Kiinteistöjen hinnanmuutoksista korvausarvioinnissa. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Raportteja ja artikkeleita n:o 88. ISBN 951-9083-96-0.

Tolvanen, J.P. (1998). Maankäytön luonnonsuojelullinen sääntely. Helsinki 1998. ISBN 952-14-0028-5.

Vitikainen, A. ja Heikkilä, H (1994). Luosa Luohi – Lohen Lauhu. Deanu Luossabivdu. Lohenkalastuksesta Tenjoella. Maanmittauslaitoksen julkaisuja n:o 74.

Vuento, P.E. (1977). Kun lohi nousee Tenolla. Hämeenlinna, Karisto Oy.

Vuento, P.E. (1981). Suurlohta Tenolla. Hämeenlinna, Karisto Oy.

Wiiala, A. (1976). Kiinteistöarvioinnin käsikirja. Otaniemi 1976.

Internet-lähteet:

KTJ (2009). Kiinteistötietojärjestelmä. <https://www.karttapaikka.fi/12.7.2009>.

MML(2009). Arviointi- ja korvaustiedosto/kertasuorituksen loppuarvo (prolongaus/korkoa korolle) / <http://www.maanmittauslaitos.fi/Arviointitiedot/default.asp?id=5209/10.10.2009>.

RKTL (2009a). Kalantuottajahinnat. http://www.rktl.fi/tilastot/talous_markkinatilastot/kalan_tuottajahinta/16.9.2009.

RKTL (2009b). Tenjoen lohenkalastus. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos/kalavarat. <http://www.rktl.fi/13.7.2009>.

TE-keskus (2009). Lapin TE-keskuksen ohje Tenosopimuksen kalastussäännön 2 §:n mukaisesta luvan myynnistä 2.5.2009. <http://www.te-keskus.fi/Public/download.aspx?ID=15692&GUID={4E09B8A5-F8C8-4C06-B81E-90A0BD956C2D}>

VTE (2009). Valtion talousarvioesitys 2009. http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2009/he_2009.html/1.10.2009

Haastattelut

Rantakivi, E. (2009). Kiinteistönmääritystoimituksen n:o 2002–838941 toimitusinsinööri Esko Rantakiven puhelinhaastattelu 22.5.2009.

Verojohtaja (1994). Utsjoen verojohtajan haastattelu 17.1.1994.

Liite 1

Tenojoen kalastussäänöistä lohenkalastukselle aiheutuneet merkittävimmät kiellot ja rajoitukset (mukailien KM 1985:9, s. 1–2; KM 1986:3, s 28)

KIELTO TAI RAJOITUS	1873	1920	1938	1953	1960	1972	1979	1982	1989
<i>Pato- ja verkkopyyntiä koskevat:</i>									
Kielto laittaa pyydyksiä (mm. poikkipatoa) valtaväylän yli	×								
Em. kiellon laajentaminen sivuhaaroja koskevaksi		×							
Useamman kuin kahden padon käyttökielto	×								
Useamman kuin kahden padon tai verkon tahi yhden padon ja yhden verkon käyttökielto						×			
Nuottauskielto Levajoen pohjoispuolelle				×					
Kielto käyttää patoa sellaisen sivujoen kohdalla, jonne lohi nousee					×				
Kudottujen pyydysten käyttökielto em. sivujokien kohdalla								×	
Eri kalastajien verkot eivät saa olla 60 m lähempänä toisiaan							×		
Kielto kalastaa ankkuroidusta veneestä ja veneestä moottorin käydessä					×				
Kielto käyttää virransuojusta harrin ja siian pyynnissä				×					
<i>Rauhoitusaikoja koskevat</i>									
Vuosirauhoitus 1.9.–30.4.	×								
Vuosirauhoitus 1.9.–19.5.									×
Nuottauspyynnin vuosirauhoituksen pidennys 1 kuukaudella (rauhoitus alkaa 1.8.)				×					
Kulutus sallittu 10.5.–20.6.			×						
Kulutus sallittu 10.5.–15.6.							×		
Kulutus sallittu 20.5.–15.6.									×
Kulutusta ja nuottakalastusta koskeva viikkorauhoitus 1 vrk	×								
Pato- ja verkko- 1 1/4 vrk pyyntiä koskeva 3 vrk			×						
viikkorauhoitus 4 vrk				×					
Vapa- ja viehepyynnin viikkorauhoitus 1 vrk							×		

Liite 2

Tenojoen kalastusrajoituksista tilan A eri kalastustavoille aiheutuva saalimenetyksen nykyarvo

Vuosi	Verkkojen lkm:n rajoitus	Kulutusajan lyhentäminen	Viikkorauhoitusajan pidennys		Patokalastus
			Vapa- ja viehekalastus	Verkko- kalastus	
	Saaliin-menetyksen nykyarvo				
1973	458,28 €				
1974	432,34 €				
1975	407,87 €				
1976	384,78 €				
1977	363,00 €				
1978	342,46 €				
1979	323,07 €				
1980	304,78 €	60,96 €	203,19 €	203,19 €	1 015,95 €
1981	287,53 €	57,51 €	191,69 €	191,69 €	958,44 €
1982	271,26 €	54,25 €	180,84 €	180,84 €	904,19 €
1983	255,90 €	51,18 €	170,60 €	170,60 €	853,01 €
1984	241,42 €	48,28 €	160,95 €	160,95 €	804,73 €
1985	227,75 €	45,55 €	151,84 €	151,84 €	759,18 €
1986	214,86 €	42,97 €	143,24 €	143,24 €	716,20 €
1987	202,70 €	40,54 €	135,13 €	135,13 €	675,66 €
1988	191,23 €	38,25 €	127,48 €	127,48 €	637,42 €
1989	180,40 €	36,08 €	120,27 €	120,27 €	601,34 €
1990	170,19 €	56,73 €	113,46 €	113,46 €	567,30 €
1991	160,56 €	53,52 €	107,04 €	107,04 €	535,19 €
1992	151,47 €	50,49 €	100,98 €	100,98 €	504,89 €
1993	142,89 €	47,63 €	95,26 €	95,26 €	476,32 €
1994	134,81 €	44,94 €	89,87 €	89,87 €	449,35 €
1995	127,18 €	42,39 €	84,78 €	84,78 €	423,92 €
1996	119,98 €	39,99 €	79,98 €	79,98 €	399,92 €
1997	113,19 €	37,73 €	75,46 €	75,46 €	377,29 €
1998	106,78 €	35,59 €	71,19 €	71,19 €	355,93 €
1999	100,74 €	33,58 €	67,16 €	67,16 €	335,78 €
2000	95,03 €	31,68 €	63,36 €	63,36 €	316,78 €
2001	89,65 €	29,88 €	59,77 €	59,77 €	298,85 €
2002	84,58 €	28,19 €	56,39 €	56,39 €	281,93 €
2003	79,79 €	26,60 €	53,19 €	53,19 €	265,97 €
2004	75,28 €	25,09 €	50,18 €	50,18 €	250,92 €
2005	71,01 €	23,67 €	47,34 €	47,34 €	236,71 €
2006	66,99 €	22,33 €	44,66 €	44,66 €	223,32 €
2007	63,20 €	21,07 €	42,14 €	42,14 €	210,68 €
2008	59,63 €	19,88 €	39,75 €	39,75 €	198,75 €
Yht.	7 102,58 €	1 146,55 €	2 927,18 €	2 927,18 €	14 635,91 €